

Det lidelsesfrie samfund

Forfatter:

Esben Lejsgaard

Vejleder:

Peter Clement Lund

Sociologi, Aalborg Universitet

Speciale, forår 2020

Anslag: 144.483

Poe: *“All these years, I’ve clung to memories even when they’ve brought pain peril upon myself and others. Despite my best efforts, everything is still slipping away. Time. Time is what’s thwarted me, hmm. I am going to die. Just broken and of no use to anyone.”*

Kovacs: *“Well, congratulations! You’ve finally realized what it means to be alive. We’re all broken, Poe. There’s nothing more human than that.”*

Altered Carbon (2002), Richard K. Morgan

Indhold

RESUMÉ.....	7
INDLEDNING	9
TRANSHUMANISME OG POPULÆRKULTUR.....	12
HVAD VIL JEG VISE?	14
HVAD ER EN MENNESKEOPFATTELSE?	17
HVAD ER DEN TRANSHUMANISTISKE MENNESKEOPFATTELSE?	20
EFTERMENNESKET OG SINGULARITET.....	21
DATAISME	23
TRANSHUMANISME OG LIDELSE	24
DE TRANSHUMANE TEKNOLOGIER.....	27
<i>Genetiske optimering</i>	27
<i>Medicinsk optimering</i>	28
<i>Kybernetisk optimering</i>	28
HVEM ER TRANSHUMANISTERNE?.....	29
HVOR UDLEDER MAN DEN TRANSHUMANISTISKE MENNESKEOPFATTELSE?	32
DESIGN OG AFFALD	33
METODOLOGI OG KRITISKE REALISME	38
BEVÆGELSE I VIRKELIGHEDEN DYBDEN	38
ÅBNE SYSTEMER.....	40
RETRODUKTION	41
LÆSEVEJLEDNING	45
DEL 1. LIDELSE I SAMTIDEN.....	50
NORMALISERING AF LIDELSE OG PSYKIATRISKE DIAGNOSER	52
FOREGRIBELSESLOGIK OG FOSTERDIAGNOSTIK.....	58
HVERDAGENS FOREGRIBELSE AF LIDELSE	60
AFSLUTNING	62
DEL 2. DET TEKNOLOGISKE NARRATIV OG LIDELSE.....	65
TEKNOLOGI SOM PROBLEMKNUSER.....	65
AFSLUTNING	69
DEL 3. DET TEKNOLOGISKE LØSNINGSPARADIGME OG LIDELSE.....	71
DET DIAGNOSTISKE LIDELSESSPROG.....	71
FOSTERDIAGNOSTIK OG TEKNOLOGISK EKSPANSION.....	73
AFSLUTNING	75
DEL 4. OPTIMERINGSKULTURENS EKSPANSION OG LIDELSE.....	78
OPTIMERINGSKULTUR	78
OPTIMERING AF DINE GENER.....	80
FØLELSESTILSTANDE OG OPTIMERING.....	82
AFSLUTNING	84

DEL 5. DØDEN SOM DEN ULTIMATIVE LIDELSE.....	86
LIDELSE SOM ET SYMBOL PÅ DØD	86
ALDRIG LEVE, LEVE FOR EVIGT	87
AFSLUTNING	89
SAMMENFATNING	90
HVEM ER DESIGNERNE?	93
DEN TRANSHUMANISTISKE UNDERKLASSE.....	94
LITTERATUR	98

Resumé

In today's society most of us remove, prevent or limit suffering in our lives; few of us are aware of the consequences. The leading question of this paper is: what are the social conditions that enable prevention and removal of suffering to play a significant societal role in contemporary society? My critical perspective is my inquiry into what Bauman calls 'the human waste' which is the obsolete product of a new normative order arising from the compulsive urge of modernity to 'weed out' chaos and ambivalence. I identify the 'transhumanist view of humanity' as one such significant contemporary narrative influencing private and public thought. By tracing the development of the handling of suffering within the fields of pharmacology, embryo diagnostics, and the general surveillance trend of self-monitoring (through smart-wearable), it is contested that we're moving in direction of a 'suffering-free society' (lidelsesfrie). The approach is formed by Critical Realism which entails to identify underlying generative mechanisms that have contributed to the rise of such society. Three such mechanisms were identified: 1) the narrative of expansive technological development permeates yet more spheres of modern life. As such technology has been promoted to the modern 'problemcrusher' of virtually any problem facing us. As a consequence, an increasing number of things are formulated within the technological solutionist domain thus becoming subjected to technological solutions. Inspired by the analysis of 'motors of change' by Rosa, and on the basis of the theoretical concept of technological solutionism as propped by Morozov I contest that 2) technology inhabit a double role in today's society. By analyzing how the number of 'things to suffer from' have risen accordingly with the innovation of technological 'solutions' it stands out that technology is the paradigmatic go-to tool of society, but also a central agent to 'what qualifies as a problem' and subsequently what a

'problem' entails. A problem formulated within a technological framework entails a solution. This 'conception of a problem' necessitates 3) a 'will to improve'. What is on offer is a wide partitioned and infinitely divisible possibilities of optimization and removal of suffering. The shift towards the suffering-free society is thus enabled by contemporary social conditions. Reinstating these societal conditions as a new object of inquiry I deploy Baumann's 'deconstruction of immortality' to show that the developments towards a suffering-free society have been spurred on by the notion of suffering as a sign of death whereby individuals with the help of technology can momentarily defeat their death by deconstructing it.

Indledning

Dette speciale har til hensigt at beskrive en ny menneskeopfattelse, som inden for de seneste par årtier, har vundet indpas i såvel den akademiske forskning som i det øvrige samfund. Det siges at kært barn har mange navne og således forholder det sig også for transhumanismen, speciallets overordnede tematik. Denne menneskeopfattelse er blandt andet blevet beskrevet af Max Moore (1990), Yuval Noah Harari (2016) og David Budtz Pedersen (2018) som *homo deus*, altså gudemenneske, en menneskeopfattelse der synes at foregribe tendensen til, at vi i højere grad end før, intervenserer overfor evolutionens biologiske begrænsninger. Nye, markante stemmer har, i takt med nye teknologiske udviklinger inden for områder som genetik, medicin og kunstig intelligens, gjort at menneskets optimeringspotentiale er kommet i fokus. Ønsket om at monitorerer og påvirke menneskets adfærd – fertilitet, søvnrytme, arbejdsvaner, motion, logistik og så videre – er på kort tid blevet standarden på alle samfundsniveau med en betragtelig berøringsflade til følge: optimeringsteknologier gennemsyre det almindelige menneskes hverdag (Graham 2016: 53).

Ved et nærmere kig bliver denne udvikling tydelig. De personlig kontaktflader med optimeringsteknologi er udvidet betragteligt: Hvem kender ikke, en eller anden, der bruger en app til at monitorere sin skærmtid, løbetid eller søvnkvalitet? Hvem har ikke læst en avisartikel eller en bog, set en film eller fjernsynsudsendelse, der tilspørger eller fremskriver hvordan kunstig intelligens kan optimere vores liv, hvordan gensplejsning kan forudsige sygdomme og skabe nær-perfekte afkom eller hvordan medikamenter kan fremhæve eller underspile bestemte adfærdstræk. Denne udvikling har tilmed afstedkommet en social bevægelse, hvis følgere, kalder sig selv for *biohackers*. Fælles for biohackerne er, at man er optaget af hvordan videnskab og

teknologi kan opnå optimering af kroppen på genniveau (Ellison 2020: 40). Biohackers bruger teknologi og lægevidenskab - sundhedswearables såsom smarture og fitnessstrackere, medicinske tests og screeninger af deres celler - til at opnå adgang til kroppens biologiske mekanismer for at påvirke eller helt ændre dem. I Danmark kørte der for nylig et tv-program om en biohacker-familie som netop målte deres sundhed på alle tænkelige måder. Faderens beskedne målsætning: ”Jeg har en erklæret ambition om at blive 100 år og være rask, når jeg kommer dertil”¹.

I dette øjeblik arbejder videnskaber på tværs af de akademiske fakulteter - psykologi, neurologi, biologi, robot- og computerteknologi og mange flere - samt erhvervslivets mest prominente og indflydelsesrige virksomheder og repræsentanter, på at omforme rammerne for menneskets biologiske og sociale tilværelse. En række forskere, tænkere og entreprenører som arbejder på at optimere vores sind og krop, og ikke hjælp fra magiske tryllerier, men ved gradvist indfasning af et væld af nye teknologier og terapiformer. Selvom alle disse nye optimeringsteknologier, hvis formål ikke bare er at skulle forbedre menneskets tilværelse, men ligeledes til at forandre selve forudsætningen for det at være et menneske, synes at udgøre et nyttigt supplement til tidens største problematikker, sker det ikke uden et intenst bombardement af kritiske røster. Den nok mest berømte og citerede indsigelse mod bioteknologiske interventioner er Francis Fukuyamas (2004) deklARATION af transhumanismen som ”the world’s most dangerous idea” som han henviser til som en ”strange liberation movement”, og erkender at, grundet menneskets mindre attråværdige egenskaber, det transhumanistiske projekt om at redde vores ”biological destiny from evolution’s blind process of random variation and adaption (...) begins to look downright

---

¹ <https://livsstil.tv2.dk/2020-04-23-dansk-familie-lever-som-biohackere-far-vil-vaere-100-aar-uden-sygdom>

reasonable”.² Hvem, uden at blive anklaget for at have mistet sine menneskelige sensibiliteter, ville bevare blindhed frem for syn, konflikt fremfor harmoni, eller måske ligefrem lidelse frem for lykke? Denne tiltagende forherligelse af sådanne interventioner anholdes af Jürgen Habermas (2003) som en trussel mod menneskets dannelses- og lighedsprojekt. Der er, som han ser det, hovedsageligt to trusler: 1) bioteknologiske interventioner vil sløre grænserne mellem ”det skabte” og ”det spontant” forekommende og således måden vi opfatter os selv på. Indvendingen lyder på, at man ved at opdage at ens ”spontane” (aggressiv eller rolig) adfærd er resultatet af en målrettet udefrakommende intervention i ens genetiske kode vil underminere kernen af ens identitet hvilket problematiserer udviklingen af vores moralske væsen gennem *bildung*, den smertefulde kamp om at disciplinere og uddanne ens naturlige dispositioner (Habermas 2003: 57. 2) Sådanne interventioner vil forårsage en asymmetrisk relation mellem dem som er naturlige mennesker og dem som er blevet modificeret: nogle individer betragtes som de privilegerede ’skabere’ af andre (Ibid.: 42). Det transhumanistiske projekt bringer altså menneskelig værdighed og autonomi i fare, og således istemmer Habermas sig Fukuyamas bekymring om den moralske pris, der må betales, for de optimeringer og intervention som fremstår både rimelige og opnåelige. Netop samhørigheden blandt mennesker er på spil når Nicolas Agar (2010) forestiller sig forekomsten af en ny menneskeart, der med optimeret psyke og fysik, deler få eller ingen værdier med mennesket i dets nuværende konfiguration. På sigt vil den overlegne menneskeart slå over i en form for paternalisme hvor mennesket instrumentaliseres og mister sine rettigheder og autonomi, og i sidste instans afviklet ”for dets

---

² <https://www.au.dk/fukuyama/boger/essay/>

egen skyld” (Agar 2010: 173). Som vi skal se, behandles og kritiseres transhumanisme ikke kun akademisk, men også igennem populærkulturen.

Transhumanisme og populærkultur

Når samtalen falder på flyvende biler, cyborger og kolonisering af Mars, henledes tankerne ofte på produkter af kulturindustrien. Der findes næppe nogen bedre informant end fiktionens verden. Hvor man indenfor videnskabens sakrale haller ofte beskæftiger sig med at beskrive og analysere hvordan tingene *er*, kan det være nyttigt at inddrage kunstneres perspektiv for at forstå hvad der *kunne* blive. Film og bøger indenfor genren science-fiction – transhumanismens genre *par excellence* – tilsvare sjældent virkeligheden, heller ej forgiver de at fortælle ’sandheden’ om virkeligheden (Antoft, Jacobsen & Knudsen 2010: 18). Derimod bidrager de med en radikalisering af relevante og etablerede sociologiske kategorier og begreber som kan fremskrive forskellige versioner af virkeligheden. Disse kan betragtes som udkrystalliseringer af tanker, ideologier og visioner om fremtiden, og rummer på den måde en berigende horisont for inspiration for den sociologiske analyse. Tag eksempelvis Samantha i *Her* (2013) af Spike Jonze, der som en virtuel kæreste, afhjælper et samfund hvor man ikke har konfronteret den tiltagende ensomhed blandt dets indbyggere. Ligeledes den konflikterede kunstige intelligens, HAL-9000, i *2001: A Space Odyssey* (1968) af Stanley Kubrick bevidner om menneskehedens underkastelse for robotternes overlegne regnekraft. Desuden tænk over fremstillingen af maskiner i *Terminator* universet (1984-2019), Agent Smith i *The Matrix* (1999), Rachel i *Blade Runner* (1982), Ash i *Alien* (1979), VIKI i *I, Robot* (2004), Dr. Will Caster i *Transcendence* (2014) eller Data i *Star Trek* (1987). Dette beskedne lommegreb af nedslag i populærkulturen udgør blot

brøkdelen af mængden af kunst, litteratur, tegneserier, film og bøger der forsøger at fremskrive tendenser i samfundet med den ekspansive teknologi i en central rolle. Som et produkt af vores kultur og menneskeopfattelse, udgør de vignetter der kan informere os om, hvordan vi forholder til emergende teknologier. Disse nævnte eksempler – og et væld flere – rummer elementer fra utopismen, en overordnet litterær genre der på den ene side fokuserer på tanker om ”det bedre liv” og på den anden side, frygten for det totalitære samfund (Sargent 1993: 19). Science-fiction genrens hang til at forestillinger om alternative virkeligheder end den man befinder i, er, ifølge Tom Moylan, understøttende for en ”kognitiv rystelse”, der kan kaste nyt lys over historiske begivenheder (Moylan 2000: 60). Han skriver om science-fiction *”it go where others havn’t (...) to re-create the empirical present of its author and implied readers as ‘elsewhere’, an alternative spacetime (...) ideologically produced by everyday common sense”* (Ibid.: 5) Denne udtryksform udgør altså et radikalt, kreativt rum hvor konventionelle forestillinger om tilværelsen sættes på dagsordenen. Tænk det som en ”sociale drømmetilstand”, som den også kaldes af Lyman Tower Sargent, om hvilken han skriver: *”the dreams and nightmares that concern the ways in which groups of people arrange their lives and which usually envision a radically different society than the one in which the dreamers live”.* (Sargent 1993: 3). Det er imidlertid ikke mit ærinde at fastslå, om der er tale om enten positive eller negative forestillinger om fremtiden. Min pointe er, at den massive tilstedeværelse af transhumanistiske (og dermed utopiske) elementer i populærkulturen, giver anledning til at være særlig opmærksom på netop den slags tendenser i samfundet. Så hvorfor alt det sociale drømmeri? Hvad er det, vi søger vi svar på?

Selvom der ikke kan være tvivl om, at teknologi forandre menneskers relationer og samfundet på godt og ondt udgør, som Fukuyama fremhæver, transhumanismen en besnærende vej at far ad. Derfor investeres der enorme mængder penge og mandskabstimer i at udvikle hjernedoping der skal hjælpe os med at leve et mere afbalanceret liv fri fra lidelse og andre ulyksalige tilstande. Nye "fusionsvidenskaber" stempler ind i den globale konkurrence om at tilbyde genetisk modificerede designer børn. Computere og mikrochips gøres til kompakte elektroniske frimærker der klaskes i nakken af folk, eller sågar direkte på hjernemembranen, og giver vores sind adgang til ubegrænsede mængder data i skyen. Selvom disse ambitioner ikke endnu er indfriet, er de ikke desto mindre reelle. Om de bliver indfriet, og i hvilket omfang, ville være rent og skært gætterier. Derimod kan fremblomstringen af den transhumanistiske menneskeopfattelse fortælle os om, hvordan vi som samfund danner os billeder af fremtidens udvikling, og hvilken rolle især teknologien indtager.

Hvad vil jeg vise?

En central del af transhumanismen slår an på, at lidelse er et levn fra fortiden. Med udgangspunkt i hvordan vi forsøger at fjerne, udglatte eller afbøde lidelse i samfundet, vil jeg argumentere for at vi går i retning af et mere lidelsesfrit samfund. Ikke i den forstand at der ikke eksisterer lidelse – tværtimod – men snarere den tiltagende opfattelse af lidelsesfulde tilstande som et overflødigt onde vi er bedre foruden. I de resterende sider af afhandlingen beskæftiger jeg mig således med følgende spørgsmål: Hvilke sociale betingelser muliggør indstiftelsen af det lidelsesfrie samfund? Mit analytiske ræsonnement er som følger:

Jeg argumenterer for, at den transhumanistiske menneskeopfattelses fremgang varsler indstiftelsen af en ny normativ orden. Jeg argumenter for, at denne særlige orden hviler på, og muliggøres af, en række samtidige sociale betingelser. Først peger jeg på at den ekspansive teknologiske udvikling undertvinger samfundet et løsningsorienterede logik der reflekterer tendensen til at formulere problemer med udgangspunkt i mulige løsninger. Den teknologiske udvikling har accelereret i sådan en grad at den foregriber ”problemer” inden det overhovedet er blevet formuleret som sådan. Denne logik må efter alt og dømme fremhæve en masse nye former for lidelse, da det nu teknisk set er muligt at ”løse”. Dette forhold bevirker, at der altid vil være nye ”løsninger” til endnu uformulerede former for lidelse. Dernæst argumenterer jeg for, at det transhumanistiske menneskesyn trives under samtidens optimeringskultur. Den fremherskende tendens til at forstå et hvert aspekt af tilværelsen som en genstand modtagelig overfor samfundets optimeringsprincipper, udvider betragteligt løsningsparadigmets græsgange. Grænsen for hvad der bør optimeres rykkes for alvor når teknologien bliver ved med at udvikle løsninger og dermed problematisere et stigende antal aspekter af tilværelsen. Konfronteret med alle disse ’nyopdagede’ problemer vender vi os tilbage mod teknologien som en moderne problemknuser – og bevæbner os med myriader af apps, digital wearables, medikamenter terapeuter og konsulenter med henblik på at optimere vores kroppe, sind og generelle tilværelse. Det er i særlig grad teknologiens fortræffeligheder vi vender os mod for løse tilværelsens problemer. Terrorisme, klima eller Corona. Vores ønsker og forhåbninger, vi har for fremtiden, smelter i stigende grad sammen med fortællingen om teknologiens uløselige partnerskab med menneskeheden. Dette slår ud i et tiltagende teknologisk narrativ, som kan forstås som et samfundsmæssigt narrativ der plæderer for teknologiens centrale rolle i løsningen på *alle*

problemer. Styrkelsen af det progressive teknologiske narrative understøtter det transhumanistiske ideal om, at mennesket ikke blot skal optimeres, men også forandres – og dermed udgør en problematisering af selve det at være menneske. Det er dette perspektiv jeg ønsker at udfolde i afhandlingens resterende sider.

Med udgangspunkt i den generelle tendens til at afbøde og fjerne lidelse undersøger jeg de sociale betingelser, der muliggør at denne udvikling kan finde sted. Jeg tager udgangspunkt i den psykiatriske diagnosesystem, navnlig diagnoserne depression og ADHD, med særlig fokus på den medikalisering af lidelse der finder sted her. Dernæst bevæger jeg mig videre til udbredelse og anvendelsen af fosterdiagnostik, som et udtryk for hvordan vi ikke bare fjerner lidelse, men at vi også foregriber den. Helt specifikt forholder jeg mig at lidelse i stigende grad defineres ud fra en teknologisk mulighed for at løse problemet påbydes vi ligeledes at afhjælpe hvad end lidelse vi plages af. I et samfund hvor lidelse i stigende grad opstår i takt med den teknologiske udvikling har lidelse som kulturelt fænomen trange kår. Når der foreligger en løsning på de dårligdomme der plager os forventes det af os at vi gør brug af den. Lidelse mister på den måde betydning i et samfund hvor det i højere grad end før kan afhjælpes ved hjælp af teknologi. Der ser man blandt andet i den måde vi inden for psykiatrien placerer mennesker i diagnostiske kategorier – eksempelvis sorg – for derved at bringe den meningsløse lidelse til ophør. Lidelse bliver på den måde noget ubelejligt eller uønsket der kan fixes. Mit teoretiske udgangspunkt for dette perspektiv er Zygmunt Baumans designoptik. Legitimeringen af en bestemt opfattelse af lidelse kan afføde en illegitimering af andre. Min kritik: hvad sker der hvis den transhumanistiske menneskeopfattelse opnår værdimæssig hegemoni? Der vil være dem blandt os som ikke har adgang til eller lyst til at lade os optimere og dermed tegnes konturerne af den transhumanistiske

underklasse. Dem af os som "bare er mennesker" vil ikke bare have svært ved at matche optimerede mennesker, men lige så vigtig skal vi leve med tilværelsens symbolske vilkår: kronisk lidelse, melankoli og primitiv følelsesregulering. Denne kritiske linse vil jeg redegøre for og sætte i anvendelse umiddelbart efter jeg har præsenteret læseren for den transhumanistiske menneskeopfattelse.

Hvordan jeg strukturerer min afhandling vil jeg komme nærmere ind på under afsnittet "Metodologi og Kritiske Realisme" hvor jeg udpensler mit videnskabsteoretiske udgangspunkt. Før jeg kommer så langt, vil udlægge min forståelse af en menneskeopfattelse, herunder hvordan de indfanges ude i virkeligheden, og dernæst kvalificere hvordan transhumanismens udgør en særligt en af slagsen.

Hvad er en menneskeopfattelse?

En menneskeopfattelse rummer det forhold at mennesker lever deres liv ud fra forestillinger om, hvad et menneske er og bør være, og hvorledes dets forhold er og bør være til andre mennesker og til samfundet som helhed (Pedersen, Collin & Stjernfelt 2018: 11). Der vil i enhver tidsepoke og ethvert samfund eksistere et antal konkurrerende menneskeopfattelser - og på den måde foregår der en løbende strid om - hvad det vil sige at være et menneske, en "god forælder", "nyttig borger" i et land endsige en "driftig iværksætter", "god socialist" eller noget tredje. Menneskeopfattelser er således meddelagtig i tilblivelsen, reificeringen og reproduktionen af ovenstående, og andre lignende, meningsprægnante kategorier – og er dermed afgørende for hvordan mennesket forstår sig selv, og muligvis endnu vigtigere, udkaster

en mulig fremtid for sig selv. Anskuer vi tingene fra et mere samfundsorienteret perspektiv spiller menneskeopfattelse en betydningsfuld rolle for samfundet og det indretning gennem institutioner, politisk udvikling og praksis samt arbejdsdeling og økonomiske spørgsmål. Et sæt veletablerede forestillinger om ”mennesket-i-samfundet” udgør den generelle forestilling om, hvad vi kan forvente af hinanden og dermed grundlaget for ledelsen og administrationen af et samfund (Ibid. :14) Disse menneskeopfattelser er ikke nogen simpel afspejling af virkeligheden og forstås bedst som *idealtyper* i en Max Webersk forstand. Det betyder, at der ligger en selvstændig opgave i at vise, hvor og hvordan de genfindes i virkeligheden. Desuden manifesterer idealtyperne, der tilmed variere fra kontekst til kontekst, sig på vidt forskellige måder ude i den sociale virkelighed. Disse kontekster spænder bredt fra politiske ideologiers overordnede programmer, administrative praksisser og institutioner – samt samfundets forskellige grupperinger af forskellige mennesker og der måder at tænke om sig og andre menneske på (Ibid.: 16). Det følgende afsnit er ment som klarlægning af den transhumanistiske menneskeopfattelse og hvor den realiseres i samfundet.

Men hvorfor fokusere jeg på menneskeopfattelser snarer end noget mere håndgribeligt? Ideen om hvad mennesket er, og dermed kan og bør være, er et magtfuld ideologisk værktøj. Blandt politiske partier ligger bestemte menneskeopfattelser til grund for deres politiske ideologier. Den nylige globale sundhedskrise, Covid-19 pandemien i 2020, blæser til den ideologiske ild hvor forskellige aktører og interessenter forsøger at kontrollere narrativer med fængende ordspil, floskler og gode historier. ”Vi skal være sammen på afstand”, ”Vi skal vise samfundssind”, ”danskerne er solidariske” og lignende udtalelser er eksempler på hvordan man mobilisere politiske opbakning med fokus på hvordan vi ”beskytter” hinanden og udviser ”solidaritet”.

Menneskeopfattelser kan således indlejre sig i mennesket og samfundet og endda i en sådan grad at vi kan have svært ved formulere et alternativ. Mit fokus på den transhumanistiske menneskeopfattelse er et udtryk for rettidig omhu, da der allerede nu er klare tegn på, at de globale og samfundsmæssige problemer kan vise sig for udfordrende for det 'konventionelle' menneske at løse. Hvis de gamle metoder og meningskategorier ikke længere kan løse vores problemer – måske endda direkte forhindre os i at løse dem - gelejdes vi til at søge alternativer. Jeg er overbevist om, at vi allerede nu har kastet terningerne, i håb om, at udfaldet vil åbenbare hvordan vi kan løse verdens mest presserende problemer – klima og miljø, racisme og diskrimination, krig og konflikt samt død og lidelse. Findes der, indtil terningerne lander igen, en alternativ forståelse af "menneske-i-samfundet" med tilstrækkelig tiltrækningskraft der kan indsprøjte vores relationer, identitet og samfundsmæssige indretning med nydefineringer af kategorier såsom den "nyttige borger" eller den "gode arbejder", kan det meget vel ske under samfundets næse. Bare tænk hvordan vi tager tilværelsens selvfølgeligheder for givet. Eksempelvis forventer vi Internetdækning over alt, vores mobiltelefoner skal have et svimlende antal funktioner og vi gardere os med smart computersoftware der arbejder i kulissen og forsøger at gøre vores liv gnidningsfrie. Disse ting er, efter min mening, blot den mest udbredte del af forstadiet til den øgede integration mellem teknologi og mennesket. Hver gang italesættelsen af et nyt samfund med dets forandringer af de menneskelige vilkår bliver tydeligt som samfundsmæssig narrativ er der således grund til spidse ørene.

Der er især ét menneskebillede, der har tiltaget i styrke i de seneste år, og i det hele taget mere toneangivende såvel privat som politisk, nemlig det, som kan kaldes den transhumanistiske menneskeopfattelse: det plastiske og biologisk-modificerbare menneske. I indledningen, gjorde

jeg det klart, at transhumanisme er et fænomen som rummer mange betydninger. På baggrund af denne erkendelse beskæftiger den følgende sektion sig med at navle fast hvordan transhumanisme – både i skikkelse af dets samfundsmæssige og mere individorienterede udtryksformer – kvalificere sig som en menneskeopfattelse og hvordan den manifesterer sig ude i den virkelige verden. Ved netop at identificere centrale elementer i den transhumanistiske menneskeopfattelse muliggøres fremskrivningen af de samfundsmæssige betingelser den efter alt at dømme hviler på.

Hvad er den transhumanistiske menneskeopfattelse?

Ud af de mange definitioner af transhumanisme findes denne todelte version fra Humanity+, transhumanismens aktivistiske arnested, og nagler den fast som:

1) "The intellectual and cultural movement that affirms the possibility and desirability of fundamentally improving the human condition through applied reason, especially by developing and make widely available technologies to eliminate aging and to greatly enhance human intellectual, physical, and psychological capacities" (More 2013: 5)

Og, denne:

2) "The study of the ramifications, promises, and potential dangers of technologies that will enable us to overcome fundamental human limitations, and

the related study of the ethical matters involved in developing and using such technologies” (Ibid.)

Det drejer altså om udsigten til at optimere og forbedre mennesket. Det ultimative mål er at opnå tilstrækkelige teknologiske fremskridt til at gennemsyre menneskets krop med overlegen fysiske og mentale egenskaber, evnen til at kunne leve længere og lykkeligere, og, i sidste ende, udsætte døden på ubestemt tid. Hvor mennesket før blev transformeret af evolutionens upartisk hånd, som var langsom, ukontrolleret og uforudsigelige, vil evolutionen nu være styret af mennesker. Disse forestillinger om fremtiden, der plæderer for teknologisk og radikal transformation af den menneskelige tilstand, muliggøres af ”information technology, computer science, and engineering, cognitive science and the neurosciences, neural-computer interface research, materials science, artificial intelligence, the array of sciences and technologies involved in regenerative medicine and life extension, genetic engineering, and nanotechnology” der skal sikre at menneskets blive post-human, eller *eftermennesket* (More 2013: 4). Med teknologisk optimeret sind og legeme er mennesket klar til at homo sapiens 2.0.

Eftermennesket og Singularitet

Eftermennesket kan forstås som et menneske der er i besiddelse af minimum én af hvad Nick Bostrom kalder eftermenneskelige egenskaber (Bostrom 2013: 28) Disse teknologiske frembragte egenskaber inkluderer 1) radikal forøget sundhed og levealder og dermed evnen til at leve ved fuldt helbred både fysisk og psykisk, 2) forøget kognitive evner såsom intellekt,

hukommelse og mønstergenkendelse og 3) emotionel optimering som indbefatter evnen til at se det smukke i livet og respondere velafvejnet til tilværelsens begivenheder og andre mennesker. Bostrom fremsætter et ud af mange bud på, hvad det ideelle menneske kan og bør blive. For eksempel hævder Stefan Lorenz Sorgner (2015) at ”forøget helbredstilstand ikke nødvendigvis høre til enhver opfattelse af de gode liv” og at man kan stirre sig blind i hvad homo sapiens ønsker og værdsætter (Sorgner 2015: 155). Transhumanister, som vi skal se, har deres grunde til ikke at tage homo sapiens’ ønsker om verden for pålydende. De fleste kan dog blive enige om at endestationen for menneskeheden er opnåelsen af singularitet: sammensmeltningen af biologi og teknologi.

Som et produkt af den eksponentielle vækst i computer kraft og databehandling, henviser singularitet til det punkt i fremtiden hvor forskellen mellem menneske og maskine udviskes, og den digitale og biologiske bevidsthed smelter sammen (Pedersen 2018: 251). Singularister som blandt andet Vernor Vinge (1983; 1993), Ray Kurzweils (1999; 2005) og I.J. Good (1965) anser det som sandsynligt at den nuværende teknologiske udvikling fører til en generel kunstig intelligens. Realiseringen af singulariteten hæfter sig ved et replikationsprincip – også kendt som ”Moore’s lov” – der siger at computere fordobler deres ydeevne cirka hvert 2. år (Ibid.: 252). De mennesker der anser singulariteten som en logisk mulighed, mener *”menneske bevidsthed, som den er skabt gennem evolutionen, grundlæggende er lineær (...) fra naturtilstanden har homo sapiens med sine kognitive evolutionære pres for overlevelse (...) og vores lineære erkendelsesapparat grundlæggende er fejlbehæftet og vil blive overskredet”* (Pedersen 2018: 255). Forøget kognition, helbred og følelsesregulering er således i sidste ende udtryk for etik, værdier og institutioner, der er underkastet menneskets begrænsede darwinistiske abehjerne.

Singularister plæderer således for ”at samfundet skal modstå fristelsen til at regulere teknologien eller sætte tempoet ned (...) og i stedet skal vi forberede os på, at teknologien bliver integreret i menneskets bevidsthed på en måde, der overskrider den lineære begrænsning (Ibid.). Vi skal altså ikke stole på følelser der er *”blevet formet af evolutionen henover millioner år og gennemlevet den hårdeste udvælgelsesproces gennem naturlig selektions”* (Harari 2016: 498, min oversættelse).

Dataisme

Men, hvordan overskrider vi så vores nuværende konfiguration? Hvad end der er tale om super helbred eller evig ungdom eller 4 meter lange arme er svaret det samme: data, og masser af det! Det mærkværdige afkom af Charles Darwins ”Arternes Oprindelse” (1859) på den ene side, der har affødt at biovidenskaberne opfatter organismer som biokemiske algoritmer, og Alan Turings ”Turing-maskine” på den anden side, der har lært enhver computerprogrammør på kolden at skrive komplicerede elektroniske algoritmer, kan kaldes dataisme (Harari 2016: 470). Dataisme henviser til at de samme matematiske regel er gældende for både biokemiske og elektroniske algoritmer og derved kolliderer opdelingen mellem dyr og maskiner. Dataisme værdsætter menneskers evne til at være data-processorer – til at skabe og formidle data – og hvis der opstår en algoritmer der kan udfylde den samme funktion – bare bedre, ville vi som mennesker tabe vores værdi for dataisten. Transhumanisten ville indvende: det du oplever lige nu, er bare en forældet biokemisk algoritme, der var peak-performance algoritme for 70.000 år siden på savannen i Afrika, men nu blot er et levn fra fortiden (Ibid.: 484). Som jeg tidligere beskrev, har transhumanisterne deres grunde til at ville forandre homo sapiens sapiens – det basiske

evolutionære menneske –kognitive og emotionelle egenskaber. Vores biologi italesættes simpelthen som en begrænsning for artens udvikling. For at overskride vores biologiske algoritmer er det vigtigt at maksimere datastrømmen. Således forskrives det at man 1) forbinder sig til flere medier og producere og konsumere data, og 2) forbinder sig til så mange ting og mennesker som muligt (inklusiv dem som ikke vil forbindes med andre) (Ibid.: 488). Afståelse fra eller blokering af dataproduktion er således den slemmeste synd der kan begås.

Transhumanisme og lidelse

Tiden er karakteriseret af konvergensen mellem gamle ideer og teknologiens udvikling. En af disse er, som allerede nævnt, indbefatter den transhumanistiske kongstanke en opfattelse af mennesket som et væsen der kan og bør transformere sig selv både biologisk og mentalt i kraft af gennemgribende teknologier. Udviklingen af den menneskelige bevidsthed, som et produkt af den evolutionære proces, er grundlæggende lineær. Det betyder at udviklingen af menneskets kognitive fakulteter har været determineret af evolutionært pres for overlevelse (Budtz 2018: 255). Tænk en person der hører en lyd i mørket, hvis hjerne reagerer, som en konsekvens af evolutionens underbevidst overlevelsesreflekser, ved at flygte eller forberede sig på kamp. Tænk også på den person, der stjæler fra landsbyens madforråd, og derpå rammes af sanktioner som udskamning og mulig forvisning fra fællesskabets beskyttelse og tryghed. Menneskets liv udspiller indenfor et spektrum af Darwinistiske emotioner, fra livstruende lidelse, trivielle skuffelser og mindre frustrationer over nedtrykthed og jalousi til eksistentiel angst og depression. Dette emotionelle spektrum har fulgt os siden jæger-samler tiden, fordret adaptiv adfærd i den forstand at vores gener har forsøgt sikre overlevelse gennem reproduktion, og løbende blevet

støbt og finpudset ved evolutionens drivende hånd. Inden for den transhumanistiske menneskeopfattelser bliver der spurgt: hvorfor har vi stadig brug dem? Og især, de emotioner og følelsetilstande der gør vi lider? En samlet betegnelse for denne bevægelse inden for transhumanismen er "The Abolitionist Project" og henviser til det etiske standpunkt at al ufrivillig lidelse blandt sansende væsner bør ophøre.³ Centralt for denne tankegang er det hedonistiske imperativ. Forstil dig den følelsesmæssige rutsjetur vi lever i fra dag til dag. De fleste af os lever i en konstant flygtig strøm mellem varierende grader af at befinde sig godt eller skidt. Den darwinistiske, overlevelsesorienterede linse, vi betragter verden igennem, påvirker alle vores handlinger og adfærd. Inden for sociologien sondres der mellem den 'svage' (weak) og 'hårde' (hard) forklaringsmodeller for forbindelsen mellem den tidlige evolutionære udvikling af emotioner og social forandring i nutiden (Hammond 2006: 368). Hvor den svage forklaringsmodel anerkender emotioners rolle i tilblivelsen af mennesket, menes det dog, at de i dag er uvæsentlige i forhold til at forme historiens gang. Det hedonistiske imperativ tilholder sig det hårde forklaringsperspektiv der placerer emotioner som en central komponent i skabelsen af nutidens samfund. Tilsyneladende kan hedonisterne ikke få det hårdt nok. Disse traditionelle sociologiske forklaringsmodeller slår fællesfodslag om at *"there is no strong bioprogramming that details the behavioural specifics for human social interaction (...) there is not much in way of a 'gene for' some social action (...) but there are some tools that predispose humans to pursue sociality in particular ways. Emotions are part of this tool kit"* (Ibid.: 369). Men, det er altså netop dét der jages. Piller eller genterapier mod ubehagelige emotioner så som skam, der som den negative selvbevidste emotioner, gør os beviste om selv og vores handlingers indvirkning på

---

³ <https://www.abolitionist.com/abolitionism.html>

andre (Scheff 1990: 79). Eller følelsen af skyld, der hjælper os til at slutte fred med vores ugerninger og reparere de brudte sociale bånd de har forårsaget. En af de mest ønskværdige karaktertræk er at have mental styrke, ikke at bryde sammen når tingene ikke går ens vej, evnen til at bevare roen og samle sig. Forstil dig så en verden hvor alle disse evner til at fokusere på de positive følelser frem for de negative ikke betød noget længere. Tænk på alle de interimistiske metoder vi benytter os af for at omgå eller regulere vores darwinistiske abehjerne på – vi tager en dyb indånding, vi tænker positive tanker, vi står foran spejlet og fortæller os selv hvor dygtige vi er. Alle disse – og mange flere – er måder hvorpå vi forsøger at holde vores følelsesliv nogenlunde reguleret på. Tilhænger af det hedonistiske imperative spørger: hvorfor har vi stadig brug for disse mekanismer – og især dem som bringer os lidelse – i den moderne verden? For dem er den ideelle verden et sted hvor vi brugere specialiseret medicin – og på sigt genetisk manipulering til at forandre det limbiske system (hvor hjernens emotionsreguleringscenter har hjemme) – til at udfase eller omprogrammere vores hjerner til ikke at opleve lidelse (Pearce 2017: 5). Ved at modificere den biologiske forudsætning for lidelse, og indtage sin plads som Bostroms eftermennesket, vil det nu lidelsesfrie menneske *"have the chance to modes of experience we primitives cruelly lack. For on offer are sights more majestically beautiful, music more deeply soul-stirring, sex more exquisitely erotic, mystical epiphanies awe-inspiring and love more profoundly intense"*⁴ David Pearce, en af de centrale eksponenter for biologisk optimering af menneskets emotionsregulering, udpeger således eftermenneskets vigtigste egenskab: at kunne leve et liv uden lidelse. Pearce skriver: *"Improving the external environment is admirable and important; but such improvement can't recalibrate our hedonic treadmill above*

---

⁴ <https://www.hedweb.com/hedethic/hedonist.htm> - besøgt 6. Juli 2020

a genetically constrained ceiling” (Ibid.: 4). Selv hvis samtlige teknologiske fremtidsscenerier skulle blive indfriet – nanoteknologi, AI, rumrejse osv. – er mennesket stadig fanget i den hedonistiske træde mølle som er skyld i smertefulde, lidelsesfulde, ubehagelige tilstande såsom skam, skyld, jalousi, tristhed, ensomhed. Det er modificering af disse emotioner tilhængere af det hedonistiske imperativer søger at skåne os for.

De transhumane teknologier

Drømmen om at forbedre og optimere mennesket har eksisteret siden menneskehedens spæde begyndelse. Bare tænk på fortællingen om Ikaros, hvis far Dædalus skænkede sin søn vinger, så de sammen kunne flyve bort fra labyrintens fængsel (Birkholm 2015: 23). For at anskueliggøre mængden af teknologier, der skal frisætte os fra biologiens snævre bånd, låner jeg Klavs Birkholms (2013) sondring mellem – genetisk optimering, medicinsk (farmaceutisk) optimering og kybernetisk optimering.

Genetiske optimering opsummeres kort som den målrettede manipulation med menneskets DNA (Birkholm 2015: 24). Denne videnskab – som i forrige århundrede gik under navnet eugenik – baserer sig på, at hvordan at menneskets gener omdannes til funktionelle kropslige udtryk, har stor betydning for det enkelte menneske. I det omfang vi forstår mulighederne for at manipulere med menneskets beskaffenhed – gener, DNA, stamceller mv. – er det for videnskaben nuværende absolutte topmål en form for genetiske optimering på celleniveau (Ibid.). Det drejer sig i sin enkelthed om, at man på en række baggrundantagelser om en optimal genmæssig komposition, kan sammensætte en tilrettelagt genetisk ”profil” som kan bruges til

forberede menneskeracen på fremtiden. Om end disse indgreb endnu blot er hypotetiske har videnskaben – især siden kortlægning af det menneskelige genom (den komplette dna-sekvens) i 2004 – opstået en stor tværfaglige interesse for gener og gensekvenser og deres betydning for menneskets sundhed og sygdom.

Medicinsk optimering kan forstås som målrettede interventioner i de neurokemiske transmissionsmønstre som udgør hjernens aktivitet (Ibid.: 27). Prozac og Ritalin, navne som de fleste inden for feltet kender til, er eksempler på medikamenter der blev introduceret i det som kan kaldes den neurotransmittiske revolution (Fukuyama 2002: 42). Der er tale om medikamenter der indtages med intentionen om at have en bestemt effekt på hjernen og centralnervesystemet. Dette drejer sig eksempelvis om optimering af oplevelsen af fænomener som koncentration, hukommelse, følelsesmæssig anspændthed, stemningsleje m.fl. (Birkholm 2015: 28) – altså, noget andet end den almindelige tendens til medikalisering vi oplever i samtiden. Denne almindelige medikalisering, som udspiller i en større samfundsmæssige kontekst hvor mennesker adopterer sundhedspolitik som livspolitik, handler om at vi som forbrugere knytter vores tilværelse an til eksempelvis vitaminpiller, slankemidler, fiskeolier, forebyggende influenzavaccinationer, screeningsprogrammer, hormonplastre, steroider, viagra og så videre (Ibid.). Vi opfatter det i den forbindelse som en selvfølge, og endda en politisk rettighed, at staten skal sørge for, at den bedst mulige teknologi og ekspertise står til rådighed for os.

Kybernetisk optimering dækker over bestræbelsen for at skabe et eller flere 'interfaces' mellem avanceret teknologi og menneskets centrale eller perifere nervesystem med henblik på at optimere kropslige eller mentale funktioner (Ibid.). I alt sin enkelthed er intentionen at

mennesket, invasivt eller trådløst, kan opkobles til en række *smart devices*, der kan forberede dets evne til at begå sig i det fysiske og sociale rum. Som læseren nok allerede nu kan forestille sig, bærer denne nye, emergerende videnskab, det mest farverige og science-fiction prægnante udbudskatalog af morgendagens optimeringsteknologier.

Hvem er transhumanisterne?

Det er fristende at prøve at opdele transhumanister i kategorier som Etisk Råd forsøger: *"en underskov af vilde futurister med underlige navne og så de højere luftlag med seriøse forskere"*⁵

Der er alligevel en tredje, langt større kategori Etisk Råd glemmer. Svaret på spørgsmål: "hvem er transhumanisterne" er nemlig: os alle sammen.

"Humanisme er transhumanisme, og transhumanisme er humanisme" lyder dette umiddelbart gakkede oxymoron. Under samme titel argumenterer Micha Brumlik for, at transhumanistiske aktiviteter, fysisk og biologisk optimering af mennesket, altid har været en del af den biologiske art homo sapiens. Han henviser til at mennesket er et mangelfuldt væsen som, på grund af vores underlegne kropslige organer og instinkter, må kompensere ved skabe institutioner og redskaber og teknologi som fungerer som kunstige forlængelser af kroppe og sind (Brumlik 2016: 122). I dette perspektiv, der anser samfundets institutioner som krykker for menneskets mangelfulde eksistens, er vi alle transhumanister. Hvis man alligevel forsøger at etablere en transhumanistisk gradient er det, efter min mening, nødvendig at udvide teknologibegrebet for at forstå forholdet

---

⁵<https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/optimering-af-mennesket/homo-artefakt/kulturhistorisk-perspektiv/transhumanisme> - besøgt d. 7 Juli 2020

mellem at kompensere for iboende menneskelige utilstrækkeligheder og optimere biologiske egenskaber. Humanistiske værdier, såsom rettigheder, individualitet o.l., kan det argumenteres, var en nødvendighed for at skabelsen af samfundet som vi kender det i dag. Er dette et *naturligt* samfund? Eller er det blot et af mange udtryk for menneskelig naturlighed? Tænk på assisteret graviditet eller ufrivillig infertilitet som et eksempel hvor man har en institutionaliseret som praksis, at man kompenserer mænd og kvinder, der af den ene eller anden grund, ikke er i stand til at reproducere sig på naturlig vis. Her vil medicinsk og kirurgisk teknologi bruges til at muliggøre at en person kan udleve sin biologi og indtræde i sin fortælling om det at være menneske. På den ene side genopretter disse teknologier knækkede individer, som fra naturens side er blevet fornægtet at udleve sin menneskelige naturlighed. Det jeg prøver at sætte på fingeren på er, at vi nødvendigvis må lade transhumanisme definere ud fra vores forståelse af mennesket. For hvad er ”retten til reproduktion” andet end et udtryk for kulturelle værdier indlejret i danske sundhedsinstitutioner? Derfor må muligheden og villigheden, afledt af institutionaliserede værdier om hvad det vil sige at være menneske og have rimelig adgang til centrale menneskelige kvaliteter, til at kompensere kvinder eller mænd med graviditets vanskeligheder altså ses som et udtryk for at vi kollektivt som mennesker har overskredet betingelserne for menneskelig udlevelse. I dette perspektiv, selvom der er tale om kompensation for biologiske mangler snarere end forbedringer, forudsættes kompensationen af biologiske utilstrækkeligheder – infertilitet, pacemakers, proteser o.l. - hos den enkelte således af transhumanistiske aktiviteter.

Vi har altså allerede overskredet vores biologisk eksistens mange gange. De grupper Etisk Råd identificere er lige så interessant men langt mere farverige og iøjnefaldende. De mest populære

eksponenter for den transhumanistiske menneskeopfattelse, der kan siges at udgøre transhumanismens ideologiske spydspids, tæller blandt andre personage som rigmanden Elon Musk, Ray Kurzweil og David Sinclair. Musk, som de fleste nok kender som manden bag virksomhederne SpaceX, Tesla-biler og Neuralink, kendes for vilde fremtidsforudsigelser som når han proklamere at han agter at sende mennesker til Mars inden 2024⁶. Kurzweil, der kaldes *futurist*, prædiker jævnligt transhumanismen fortræffeligheder. Med hans bog med den profetiske titel *"The Singularity is Near"* (2005) lyder et ekko til Johannes Døberens bekendtgørelse om: 'himmeriget er kommet nær' (Matt 10,7). David Sinclair, som vi skal høre mere om, er longevist, der betyder at man forsker i den genetisk omvendelse af aldringsprocessen i mennesket. Hans seneste bog med den beskedne titel: *"Lifespan: why we age and why we don't have to"*. Med sådanne titler er tonen slået an. Håndgribelig, anvendelig teknologi lige inden for rækkevidde.

Ved siden af eksisterer der et veritabelt ocean af personage der, så at sige, griber tyren an ved hornene. For dem, er transhumanisme ikke bare smartdrugs, eugenik og markeds kræfter, men idéhistorie og filosofi – og dermed også moralske og etiske imperativer. Nick Bostrom, der skriver under titlen *"Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up"*, spørger "Who wouldn't want to remember names and faces better, to be able more quickly to grasp difficult abstract ideas, and to be able to 'see connections' better? Who seriously object to being able to appreciate music at a deeper level? The value of optimal cognitive functioning is so obvious that to elaborate the point may be unnecessary" (Bostrom 2013: 51). David Pearce, en af transhumanismens fremmeste tænkere, der skriver under titlen *"Can Biotechnology Abolish Suffering"*, "Take it

---

⁶ <https://futurism.com/heres-list-everything-elon-musk-2030> - besøgt 11. juni 2020

seriously, and we can boot-strap our way into becoming smart and happy while biologically deepening out social conscience too. (...) The moral urgency is immense” (Pearce 2017: 34). Transhumanismen er ikke en enhedskirke, eller et politisk parti, som ”transhumanisterne” erklærer sit tilhørsforhold til. Sådan behøver det i hvert fald ikke at være. Lige nu, er vi, hver især, tandhjul i denne teknologiske ekspansion. De aktiviteter jeg har beskrevet, hviler på den efterhånden udbredte erkendelse af mennesket som en art, hvis biologisk vilkår kan og bør overskrides, ofte ved hjælp af nye gennemgribende teknologier.

Hvor udleder man den transhumanistiske menneskeopfattelse?

Når man forsøger at deducere menneskeopfattelser ude i samfundet, er det væsentligt at forholde sig til følgende citat: *”Menneskeopfattelser spiller imidlertid ikke blot en rolle for den enkeltes selvforståelse og livsførelse, men også for samfundet og dets indretning gennem institutioner, arbejdsdeling og politik udvikling”* (Pedersen et al 2018: 14). Derfor vil jeg fokusere på de kontekster hvor lidelse enten institutionaliseres, skifter social eller kulturel karakter eller hvordan penge bliver distribueret med henblik på at fjerne lidelse. Som allerede nævnt variere disse kontekster fra politiske programmer, institutionelle praksisser eller måder at tænke på sig selv eller andre. Jeg vil i det følgende afsnit redegøre for, at det giver mening at begribe den transhumanistiske menneskeopfattelse som en normativ orden i overensstemmelse med Baumans designoptik. Dernæst vil jeg præsentere afhandlingens videnskabsteoretiske ståsted og derefter vise hvor man kan det transhumanistiske ideal har indlejret sig som en normativ orden.

Design og affald

På baggrund af fremskrivningen af den transhumanistiske menneskeopfattelse, vil jeg, som allerede nævnt, begribe de sociale betingelser der oppebære denne menneskeopfattelse ved hjælp af Zygmunt Baumans designfigur. Som vi lige har set, opstiller det transhumanistiske projekt en række 'designprincipper' der fordrer modificering (og optimering) af den menneskelige tilstand og dermed gør brug af et interventionistisk argument: grundlæggende træk ved homo sapiens omdannes til designprincipper, der enten kan nedtones eller fremhæves i overensstemmelse med fremherskende værdier i samfundet.

I Bauman designforståelse handler det om, at moderniteten kendetegnes af bestræbelsen på at designe en normativ orden, der understøtter en forestilling om hvad samfundet *kunne* blive (Bauman 2004: 33). Dette fremhæver endnu et karaktertræk, som blev født sammen med den moderne bevidsthed, nemlig ideen om, at verden – være det naturen, traditionerne, samfundet eller kulturen – *kan* forandres. Han skriver:

Den moderne eksistensmodus består i en tvangspræget, kompulsiv-obsessiv forandring: i forkastelse af det 'der blot er', til fordel for det, der kunne (og derfor også bør) træde i dets sted. (...) Et begær efter at gøre sig selv til noget andet end det, selvet er, at genskabe sig selv og blive ved med at gøre det (Bauman 2004: 33)

Modernitetens evindelige søgen efter at indføre en specifik normativ orden antager, ifølge Bauman, altså tvangens karakter. Design og orden er således ikke en mulighed, men et af modernitetens påbud. Trangen, der føles af det moderne menneske, til at skabe og genskabe sig selv, har dog konsekvenser: ubønhørlig produktion af ambivalens. Født ud af selv samme bestræbelse karakteriseres ambivalens som et biprodukt af modernitetens kategoriserings- og navngivning besættelse. På den måde indgår design og ambivalens i et gensidigt feedback loop: design skaber ambivalens og ambivalens fordrer mere design. I analysen af indføringen af specifik normativ orden, giver det imidlertid mening at fokusere på den ambivalens designet forsøger at komme til livs, en sammenhæng om hvilken Bauman skriver:

”Angsten for sammenblanding afspejler besættelsen med at adskille [...] Den overordnede ramme for både det moderne intellekt og den moderne praksis er modsætningen – mere præcist dikotomien [...] Taksonomi, klassifikation, opgørelse, katalogisering og statistik er den moderne fremgangsmådes ypperste strategier [...] Det er paradoksalt nok netop derfor, ambivalens er modernitetens største plage [...] Hvis moderniteten drejer sig om at producere orden, er ambivalens modernitetens affald. (Bauman 1993: 14-15)

Modernitetens fragmentariske logik, som har navngivet og defineret verden i små, håndterbare kategorier, muliggør at planlægning og design kan opfattes som et ordensværktøj (Bauman 1991: 14). Dette foretagende indebærer en udvælgelsesproces, hvor bestemte forhold – være det alt fra

væremåder og attituder til perspektiver, dispositioner eller følelser – blåstemples som legitime, i kontrast til de frasorterede, illegitime forhold, i relation til en givet kontekst (Pedersen 2015: 66).

Her nærmer vi os designets negative slagside, for frembringelsen af orden indebærer en tilsvarende udskillellesproces, hvor alle former for uorden (ambivalens) forsøges fjernet. Bauman har andetsteds beskrevet, hvordan modernitetens efter hans opfattelse kendetegnes af en såkaldt gartnermentalitet, hvor det tilfalder menneskelige gartnere (designere) at sikre, at 'samfundets have' trives (Bauman 1992: 178). Derpå kan design forstås som et gartnerredskab hvis formål er at adskille de nytteløse fra de nyttefulde beboer i haven – med andre ord: skære det uordentlige væk, og gradvist afsløre det smukke, det harmoniske, det behagelige og det tilfredsstillende, og smide resten på affaldsdyngen. Bauman skriver:

"Planlægning 'giver mening', for så vidt som noget i den eksisterende verden ikke er, som det burde være. Endnu vigtigere er det dog, at planlægningen får liv, når den samme verden ikke er, hvad den kunne være – i betragtning af de forhåndenværende (eller med længsel imødesete) muligheder for at gøre tingene på en anden måde. Planlægning har til formål at skaffe mere plads til 'det gode' og mindre – eller slet ingen plads til 'det onde'. Det er det gode, der gør det onde til det, det er: ondt. 'Det onde er forbedringens affald. (Bauman 2004: 40).

Nu burde det stå klart: Restproduktet af bestræbelserne på at ophæve, fjerne og udglatte tidens ambivalens, det uønskede affald, er fremskridtets skyggeside. Hvad angår design af menneskelige

samhørighedsformer, og dermed af betingelserne for sociale og kulturelle interaktionsrum, gør Bauman os opmærksom på at affaldet i denne sammenhæng er levende mennesker. Mennesker, hvis dispositioner eller karaktertræk, hverken passer ind i eller kan tilpasses det fremlagte design, eller lige frem forurener designets perfekte beskaffenhed. Som ”pletter i det ellers helstøbte og himmelske landskab” begår det menneskelige affald sig som ”defekte væsner” hvis fravær kun ville gavne det planlagt design og derpå blive mere harmonisk og glat (Bauman 2004: 43). Eksempelvis er ukrudt affald fra havearbejde, ghettoer affald af by indretning, afvigelse affald af ideologisk enhed, kætteri affald af ortodoks doktrin, fremmedhed affald fra nationalstaten – og, i nærværende afhandling, lidelse affald fra indstiftelsen af den transhumanistiske orden. Disse tilstande, gjort defekte, uordentlige, overflødige eller malplacerede af indstiftelsen af en ny orden, henvises til affaldsbunken, da de repræsenterer illegitime blandinger mellem ordnede, korrekte kategorier, og dermed modsætter sig modernitetens fragmentariske logik (Bauman 1993: 15).

Hvem er så arkitekten bag de nye design? Historiske set har nationalstater været den centrale ophavsmands til, hvad det defekte bestemmes af. Nationalstater udråbte sig selv som primær bedømmelsesinstans for distinktionen mellem orden eller uorden, tilknytning og eksklusion og legitim adfærd og affald (Ibid.: 45). Kort sagt, gælder det for enhver designer, at man besidder retten til at udelukke. Med loven i hånden har nationalstater, i kraft af deres organisering og planlægning af samfundets strukturelle, institutionelle og organisatoriske opsætning, været producenter af affald. Retten til at udelukke har både været brugt direkte og indirekte og har fundet sted på mange forskellige niveauer. Eksempelvis det Bauman kalder det økonomiske fremskridts design der har skabt (og vedvarende skaber) menneskeligt affald – fra udgrænsede

mennesker i den tredje verden som ikke har tilstrækkelige ressourcer til at deltage i det økonomiske fremskridt, til affaldet fra de vestlige forbrugssamfund, oftest manifesteret ved arbejdsløse, deltidsansatte, prekære arbejder som Bauman (2005) kalder defekte forbrugere.

Mit ærinde er en smule anderledes end Baumans – ikke desto mindre vil jeg anvende designoptikken i forhold til forstå hvordan den transhumanistiske menneskeopfattelse har indlejret sig som en normativ orden. Jeg vil tage den transhumanistiske menneskeopfattelse for pålydende – acceptere dets præmisser – og sætte den i en samtidig kontekst. Hermed bliver det muligt at anskue den transhumanistiske menneskeopfattelse som en designet orden, der forsøger at løse en række, for den, problematiske forhold. Mere specifikt angår mit analytiske genstandsfelt, hvordan måden vi fjerner og foregriber lidelse på kan forstås som et udtryk for en orden med de negative konsekvenser, det nu engang har. Centralt for dette perspektiv, i Baumans forstand, er to ting: hvem er designerne, og hvordan man kan forstå det affald, som den transhumanistiske menneskeopfattelse, efter alt og dømme, udskiller?

Metodologi og kritiske realisme

For at specialet skal fremstå sammenhængene og redeligt, er det væsentligt at tydeliggøre, hvordan den overordnede struktur er tænkt. Dette afsnit er således tiltænkt en central rolle, eftersom det er heri jeg bestræber mig på at tydeliggør specialets metodologiske og videnskabsteoretiske forankringer. Dette er ikke en lektion i hvordan kritisk realisme metodologi bedst bedrives eller med hvilken ansats den retroduktive dybdebevægelse bedst udgår fra. For mit ærinde drejer det sig om, under hvilke samfundsmæssige betingelser der muliggør det lidelsesfrie samfund som samfundsmæssig orden. For at besvare dette læner jeg mig op af det perspektiv der tilbydes af den kritiske realisme.

Bevægelse i virkeligheden dybden

For at komme dybere ned i hvilke grundantagelser den kritiske realisme baserer sig på, kan man starte med dens afgørende sontring mellem de to dimensioner af videnskaben, nemlig den *transitive* og *intransitive* dimension (Nielsen & Buch 2008: 22). På den ene side findes den transitive dimension, som repræsenterer det epistemologiske standpunkt, og indeholder vores viden om verden – dvs. teorier, modeller, data osv. - på et givent tidspunkt. Vores erkendelse af virkeligheden – den viden om den vi har akkumuleret – danner grundlag for produktionen af ny erkendelse. Frembringelsen af ny viden skal således forstås som en dynamiske proces hvor vidensdannelse bygger videre på og omdanner allerede frembragt viden. Dette medfører også, at vidensdannelse må forstås som menneskeligt aktivitet, der som indlejret i den samfundsmæssige og historiske kontekst, indgår i komplekse relationer til andre aktiviteter og sammenhænge i

samfundet (Ibid.). Ny viden opstår således ikke *ex nihilo nihil fit* men snarer i en fortløbende samtale mellem historiens erkendelser og revisionen af denne viden. Til syvende og sidst er det igennem denne vedblivende erkendelsesproces, der konstituerer en indirekte forbindelse til virkeligheden. Hvad er det så, denne 'virkelighed, de kritiske realister ønsker at producere viden om? Dét, som videnskaberne har til formål at generer viden om, indeholdes i den intransitive dimension, der består af 'intransitive objekter' der eksistere uafhængigt af menneskers viden eller erkendelse af dem (Ibid.). På baggrund af vores videns er socialt frembragt følger det at fejlbarlig, og dermed åben for justering (Dannermark et al. 2002: 23). Der findes således ingen ultimativ sandhed. Derfor må vores viden - teorier, bestemmelse af årsagssammenhængen, data osv. anses for at være *det bedste bud* på en sandhed om videnskabens intransitive dimension, virkeligheden vi ønsker at skabe viden om, der eksisterer uafhængigt af vores bevidsthed om den. Dette modsiger imidlertid ikke pointen om, at der kan være kvalitativ forskel på nogen forskning frem for en anden. Jeg kommer bl.a. ind på hvordan man, ved hjælp af abstraktion og kontrafaktisktænkning, kan vurdere kvaliteten af den aktuelle forskning. Der findes altså ingen direkte relation mellem videnskab og virkeligheden – en slags ontologisk kløft – hvis overskridelse afhænger af teori. Hvilken *type* teori der bedst anskueliggør den aktuelle problematik, adresserer jeg i det efterfølgende teoriafsnit. Nu skulle det gerne stå klart hvordan man, inden for den kritiske realisme, bedriver gyldig viden om virkeligheden. Det ovenstående forklarer dog ikke hvordan den kritiske realisme opfatter virkelighedens beskaffenhed. Centralt for denne forståelse lægger tesen om, at virkeligheden indeholder tre domæner, nemlig det *empiriske*, det *faktiske* og det *virkelige*. Mens det empiriske domæne består af vores erfaringer og observationer, består det faktiske domæne af alle de fænomener, der eksisterer, samt de begivenheder, der findes sted

uanset om de bliver erfaret eller ej. Disse to domæner – som modsvarer de empiriske realisternes 'flade' verdenssyn – suppleres af det tredje, virkelige domæne der "består af de ikke direkte observerbare strukturer og mekanismer, som under visse omstændigheder understøtter og forårsager begivenheder og fænomener inden for det faktiske domæner"⁷ (Hansen & Buch 2008: 24)

Åbne systemer

Den kritiske realisme plæderer altså for virkelighedsforståelse, som udover observerbare fænomener og begivenheder, indeholder et dybtliggende og ikke direkte observerbart domæne. Sammenhængen mellem de tre virkelighedsdomæner anskueliggøres med følgende:

	Det reale	Det faktiske	Det empiriske
Mekanismer	+		
Begivenheder	+	+	
Erfaringer	+	+	+

Kilde: Wad 2000: 56

Det empiriske domæne – fænomener, begivenheder og observationer – udgør metaforiskset kun "toppen af isbjerget" hvorfor kriteriet for eksistens ikke lader sig reducere til observerbarhed. Til forskel fra rendyrket empirisme – som hævder at kunne aflæse virkeligheden 1:1 gennem observationer - tilholder den kritiske realisme betragtningen at 'data' eller 'fakta', og vores

⁷ Indenfor den kritiske realisme bliver der, ud fra min erfaring, både brugt betegnelserne det *reale*, *virkelige* og *faktiske* domæner som synonym for dette 3. domæne. Fremadrettet holder jeg fast i betegnelsen det virkelige domæne.

formidling af dem, altid er teoretisk informeret (Danermark 2002: 21). På den baggrund består forskning af at udforske og identificere relationer og ikke-relationer mellem det vi observere, dét, der virkelig sker, og det underliggende mekanismer der producere det observerede.

Eftersom virkeligheden ikke er direkte aflæselig, er det forskerens rolle at afdække og forklare de mekanismer, som understøtter eller forårsager de manifesterede fænomener. Denne tilgang kræver en kausal forklaringsmodel, der kan håndtere, at virkeligheden tager form som et åbent system, der er præget af konstant udvikling. Virkeligheden indeholder en række komplekse objekter, *"hvis strukturer forsyner dem med kausale potentialer og tilbøjeligheder – det vil henholdsvis kapaciteten til at virke på bestemte måder og modtagelige overfor bestemte påvirkninger"* (Hansen & Nielsen 2005: 25). Det er således vigtigt at notere sig, at selvom noget besidder kausale potentialer er det ikke ensbetydende med, at dette potentiale udløses. At en hund besidder potentialet til at bide, betyder derfor ikke, at den gør det. Under bestemte betingelser – om hunden bliver fx bliver provokeret eller bange – højnes sandsynligheden for at bidet manifesterer sig. Relationen mellem et objekts kausale potentiale og mekanismer er ikke givet på forhånd og dermed kontingent fænomener hvis manifestation altid skal regnes for en mulighed og aldrig determineret på forhånd.

Retroduktion

Udforskningen af åbne systemer forudsættes af at man vælger en forskningsstrategi der er kompatibel hermed. For at forstå hvad det indebærer, vil jeg i det følgende præsentere den

retroductive forskningsstrategi der netop kan håndtere den kritiske realismes kontingente verdensopfattelse.

Kort fortalt handler den retroductive tankeoperation om at forstå sociale fænomener, der lægger an til ansats, hvor det handler om at finde frem til, hvilken platform det empirisk observerede fænomen iagttages. Og sagt med andre ord: "Retroduktion handler om ud fra noget (empirisk iagttagelser), at nå frem til noget (transfaktiske vilkår)" (Danmarkmark 2002: 96, min oversættelse). De transfaktiske vilkår henviser til den skelnen der er mellem videnskabens overflade og dybde, som jeg tidligere var inde på. Denne måde at ræsonnere på er kendetegnene for den transcendentale argumentationsstrategi, hvor de dybereliggende forudsætninger for at mekanismernes potentiale udløses. Fokuset er således på, hvordan er er muligt, eller hvilke konkrete forhold, der gerne skal eksistere, før et fænomen kan eksistere og dermed være fænomenet (Ibid.). Bid mærke i formuleringer som *gerne skal eksistere* der understreger tilgangens forsigtighedsprincip.

Netop det der udgør slutningens forklaringskraft, og dermed et væsentlig præmis for den retroductive forskning, er forskeren abstraktionsevne (Ibid.: 120). Bestræbelsen ligger således i at kunne udskille bestemte sammenhænge og dermed identificere, hvilke generative mekanismer der rent faktisk udløser de vi observere. En måde at gøre det på er den kontrafaktiske tænkning (Ibid.: 100-101). Det indebærer for det første at forskningens problemstilling formuleres i termer, der understøtter kontrafaktisk tænkning. For det andet indebærer det, at slutningen underkastes en plausibilitetstest hvor tilspørge om: hvordan ville det være hvis ikke...? Kan man forestille sig X uden...? Generelt set spørger man sig selv, om hvad der kan

fjernes, før det faktuelle ophører med at eksistere i sin nuværende fremtrædelse. Tilgangens forklaringskraft står og falder således med teori:

”Når den kritisk-realistiske forklaringsmåde går ud på at redegøre for, hvordan generative kræfter/mekanismer under givne forhold kan producere den erfarede virkning (den empiriske kortlagte begivenhed), bliver forskning at opfatte som en kreativ teoretisk proces. Den er dog ikke fri fantasi, da den afgrænser sig til at søge efter dybereliggende årsager (Wad 2000: 56-67).

Udover at udpensle potentialet i den retroduktive forklaringsperspektiv og understrege behovet for teoretisk kreativitet stadfæstes forklaringsbegrebet således: at forklare noget betyder at beskrive eller redegøre for de generative mekanismer, der muliggør det observerbare fænomen. Når man bedriver den retroduktive og transcendentale inferens har vi brug for teori. Det er ved hjælp af teorier *”konceptualiserer vi begivenheder, mekanismer og interne relationer på en bestemt måde ved hjælp af teorier. Konceptualisering svarer til at abstrahere og isolere visse grundlæggende egenskaber. Disse koncepter udgør et abstrakt sprog der tillader os at begribe disse egenskaber”* (Danmarker et al.: 120, min oversættelse). I den forståelse er teorier abstraktioner, der udkrystalliserer visse nødvendige betingelser, som antageligvis må eksistere, før noget kan fremstå, som det dét gør. Sammenføres denne teoriforståelse den retroduktive tankeindsats, som jeg redegjorde for i det foregående, kan vi udlede følgende; ”Ved brug af den retroduktive tankeoperation udvikles en række begrebsliggørelser, ved hjælp fra hvilke vi netop

kan besvare spørgsmålet om, og dermed forklare, hvilke generative mekanismer der har udløst det empiriske faktuelle” (Petersen 2007: 26).

Jeg kunne sandsynligvis godt beskrive sammenhængen mellem lidelse og død og samfundets generelle udvikling blot ved at gøre brug af en enkelt eller to af afhandlingens valgte teoretikere – eller muligvis nogle helt og aldeles andre teoretiske bud. Jeg har, ud fra min bedste overbevisning, inddraget begreber og teorier i mit speciale, som kan give et bud på, hvordan transhumanistiske tendenser kan ses som et helt nyt ordensperspektiv. Således underlægges disse valg også en kritisk gennemgang for fænomenet *cherry picking* – forstået som bagvedliggende, ikke ekspliciterede årsager til ens til- og fravalg. I forlængelse af denne indvending hævder jeg allerede nu, at min intention er *ikke* at gøre krav på sandheden. Det jeg fremanalysere er, snarer end sandheden hugget ud i sten, et bud på en tilgang til problematikkerne omkring transhumanistiske udviklingstendenser, og ved hjælp af mine valgte teoretiske dispositioner, et bud som udfordrer de herskende forestillinger herom. Læseren kan begribeligvis forestille sig en glasmosaik, der ved et væld af forskellige farver og former, giver liv til afbildningen af et motiv. De forskellige farver og former kan repræsentere enkelte brudstykker af forskellige begreber, hele teoriapparater eller blot bestemte perspektiver, og kan på den måde siges, at være medskabende for det endelige glasmotiv. Den mosaik jeg sætter sammen, og dennes gyldighed - at betingelserne for en transhumanstisk orden eksisterer — trækker således styrke fra en rigorøs teoretisk begrundelsesstrategi om konsistent og redelig artikulation af mine udvalgte teoretiske bidrag. Det handler derfor mere om sammensætningen af de teoretiske bidrag, snarer end selve valget af bestemte teoretiske koncepter, hvorfor den bedste evalueres ud fra dét, snarer teorivalgene i sig selv. Intentionen er at tilbyde et perspektiv på hvordan drejningen mod for

teknologiskforankret kognitiv- og biologiskoptimering muliggøres af en række social betingelser. Med andre ord ønsker jeg at beskrive, på baggrund af mine analyser af kontemporære sociale betingelser (teknologisk narrativ, løsningsparadigme og optimeringskultur), hvordan det transhumanistiske vision, taler sig ind i samfundets forståelse hvad et menneske *er* og *bør* være. For at gøre dette fokusere jeg helt konkret på vores måde at sociale praksisser omkring lidelse i samtiden og hvordan den disse praksisser reflektere den orden der indstiftes af den transhumanistiske menneskeopfattelse. Netop indstiftelsen af en normativ orden er central for min analyse. Som en bonus til de tre beskrevet faser anlægger jeg et kritisk perspektiv på skyggesiden af samfundets normative betingelser. Den er min primære analytiske bedømmelsesinstans hvor jeg på baggrund af mine fund, de virksomme generative mekanismer, vil forsøge at formulere en kritik af nutidens normative orden.

Læsevejledning

For at tydeliggøre afhandlingens særlige forskningsproces er det oplysende at forholde sig til følgende udsagn:

"Først identificerer man det eller de fænomener, der ønskes forklaret. Derefter konstruerer og afprøver man empirisk de mulige forklaring, hvorved man når til den rigtige forklaring der angiver de virksomme mekanismer, hvorved fænomenet kan genereres. Til sidst bliver den nye forklaring så gjort til genstand

for udforskning og bliver så at sige det nye erkendelsesproblem (Wad 2000: 57-58).

Derved lægges der op til tre faser: 1) identifikation af fænomenet, 2) teoretisk konceptualisering og 3) erkendelse af det nye fænomen og empirisk verifikation. Jeg beskæftiger mig med alle tre faser på tur. Det følgende vil jeg redegøre for, hvorledes det tager sig ud skridt for skridt. Afhandlingen består af 5 dele

I Del 1, *Lidelse i samtiden*, er en eksplicitering af måder vi omgås lidelse på – og dermed min undersøgelses forskningsgenstand eller faktuelle præmis – i kontekst af det psykiatriske diagnosesystem, helt konkret depressions- og ADHD diagnosen, praksisser omkring fosterdiagnostik og slutteligt den mere generelle foregribelse af lidelse. I den sammenhæng præsenterer jeg udvalgte praksisser der kan afdække hvordan vi håndtere lidelse i samfundet. Fælles for disse nedslag er, at de påviser et lidelsesregime der svinger i retningen af det lidelsesfrie samfund.

I Del 2, *Det teknologiske narrativ og lidelse*, fokuserer jeg på forøgelsen af lidelsestilstande i samfundet som et resultat af teknologiens rolle i nutiden. Jeg diskuterer implikationerne af teknologiens uanfægtede status i samfundet, og således tager form som en ekstraparlamentarisk handlingsstruktur, der medfører en idealisering af teknologien i samfundet. Jeg anholder derfor, at teknologien er medvirkende for, at flere 'almindelige' forhold i tilværelsen problematiseres i takt med at der udvikles teknologiske 'løsninger'.

I Del 3, *Det teknologiske løsningsparadigme og lidelse*, plæderer jeg for, at teknologien antager en dobbeltrolle. På den ene side bruger vi teknologiens innovationer til at løse vores problemer, men denne rolle som moderne problemknuser afstedkommer også en social praksis, der betyder at flere af tilværelsen forhold formuleres som tekniske, 'løselige' kategorier.

I Del 4, *Optimeringskulturen ekspansion og lidelse*, argumenterer jeg for det analytisk fordelagtige i, at forstå teknologiens dobbeltrolle i relation til optimeringssamfundet. Således plæderer jeg for, at denne teoretiske vej giver os mulighed for at analysere den sociale logik der afføder det teknologiske løsningsparadigme. Derudfra diskuteres det hvorledes 'viljen til at forbedre sig' udgør en væsentlig kulturel determinant i samfundet. Her skelner jeg mellem optimering som et regulativ ideal og som et transcendent ideal. Pointen er, at hvor den regulative optimering forstås som dydigt ønske om at blive et bedre menneske, afkræver den transcendentale optimering konstant overskridelse af den beskedne målsætning om perfektion. Det teknologiske løsningsparadigme udgør et strategisk værktøj der akkommoderer nutidens optimeringsidealer.

I Del 5, *Døden som den ultimative lidelse*, udlægger jeg mit bud på en kulturel motor for udviklingen hen mod det lidelsesfrie samfund. Til dette læner jeg mig op ad Zygmunt Baumans tanker om dødens betydning for den vedvarende skabelse af kultur i samfundet. Realisering af udødelighed er i den optik en nødvendighed for meningsskabene aktiviteter. I dens gennemgribende interventioner i menneskets biologi og generelle tilværelse har teknologien trukket døden ud af mørket. Dette perspektiv indebærer, at vi ved hjælp af teknologiens virkemåde, kan dekonstruere vores egen udødelighed. Lidelse bliver i den forstand et symbol på

det modsatte: døden. Som følge heraf bliver bekæmpelse af lidelse også en kamp *mod* døden og *for* udødelighed.

Afslutningsvis sammenfatter delene til dét samlede argument jeg fremsatte i afhandlingens begyndelse. Med denne 'tidlige' udpensling af min 'konklusion' håber jeg, at den vil fungere som analytisk rettesnor for afhandlingens teoretiske ræsonnement. Når det står klart hvilke sociale betingelser det lidelsesfrie samfund hviler på vil jeg perspektivere mine fund. I min fremsatte forståelse af drejning hen mod dette særlige samfund som et udtryk for den transhumanistiske menneskeopfattelse udforsker jeg implikationerne af denne udvikling for hvad jeg kalder den transhumanistiske underklasse. Den lidelsesfrie orden skaber rum for, at bestemte mennesker i samfundet, der af en eller anden grund, bærer lidelse med sig, risikere at blive stigmatiseret.

Del 1. Lidelse i samtiden

I indledningen påpegede jeg en række kontekster der tydeliggør, at ønsket om at forandre eller optimere den menneskelige tilstand trives i vores samtid, og nævnte i den sammenhæng, at transhumanismens tankegods er gået fra kultstatus til at indtage den helt store scene i nutidens samfund. Jeg fremsatte min primære teoretiske prisme i form af Baumans designfigur med det formål at vise hvordan den transhumanistiske menneskeopfattelse indeholder en række moralske fordringer om hvad det vil sige at være menneske. I samme bevægelse, som den nye normative orden indstiftes, trækkes der ligeledes en streg i sandet der deler verden op mellem nyttige og unyttige mennesker, adfærd og relationer. Hen mod afhandlingens afslutning vil jeg fokusere på den transhumanistiske ordens hædelig ofre, *den transhumanistiske underklasse*, og se nærmere på, hvilke nye former for utilsigtede lidelser denne menneskeopfattelse og tilhørende tiltag bringer med sig. Inden vi kommer så lang vil jeg udrede hvordan den transhumanistiske menneskeopfattelse kommer til udtryk igennem en række lidelseskontekster.

Dette afsnit er første fremstød mod at forstå hvilke sociale betingelser muliggør den transhumanistiske menneopfattelses rodfæstelse sig i samfundet. Dets formål er at eksplicitere afhandlingens problemområde og udgør dermed den første bevægelse frem mod identificering af de generative mekanismer der har muliggjort denne udvikling. Som analytiske forankringspunkt benytter jeg mig af en række empiriske nedslag fra virkeligheden velvidende at jeg ikke dækker samtlige relevante forhold. Helt konkret forholder jeg mig til lidelse i en diagnostisk kontekst hvor diagnoser optræder som slags formelle lidelseskategorier. Med den medicinske optimering som omdrejningspunkt fokuserer jeg på de globalt set mest medicinerede diagnoser, ADHD og depression, der går under betegnelser som

”folkesygdomme” og hvis institutionelle praksis kan indebære at almindelige menneskers følelser og emotion sygeliggøres og kan ”løses”. Dernæst afdækker jeg udviklingen indenfor fosterdiagnostik der præges af en indædt foregribelseslogik, der forsøger at afbøde forskellige former for fysiske såvel som psykiske lidelser (sygdomme, psykisk belastning ved at få et sygt barn). Som afslutning forfølger jeg foregribelseslogikken, som vi på mange niveauer bærer med os fra før-fosterstadiet og igennem livet til vi endeligt sænkes i graven.

Til enhver tid er samfundet social konfigureret og forudsætter dermed en række lidelsestilstand. Tænk på 10-14-årige piger på kinesiske fabrikker, der dagligt arbejder med livsfarlige kemikalier, og risikere miste deres dagløn hvis de ikke når dagens kvote. Tænk på den håbefulde nyuddannede, der brænder for at gøre en forskel og stå på egne ben, men bedrøves over at skulle skrive gennemsnitligt dobbelt som mange ansøgninger fordi hans navn er Mohammad eller Yasmin. Disse eksempler på forskellige former for lidelse, der forårsages af samfundsmæssige betingelser, kan kaldes *social lidelse* (Wilkinson & Kleinman 2016: 14). Som eksemplerne viser kan sociale lidelse forekomme på alle niveauer af samfundet samt i enhver social begivenhed eller proces. Som en oplagt linse tillader denne lidelsesforståelse os at begribe lidelse som et resultat af kulturelle og sociale betingelser. Tag de psykiatriske diagnosers objektiviserende tendens til at udpege konkrete lidelsestilstand ”i” individet – fx tristhed – som dermed gør diagnoser for definitions kategorier for hvad lidelse er snarere end finde den årsagen til den. Samme tankegang tankeoperation kan foretages med fosterdiagnostik. Anvendelse af teknologi til at opspore genetiske defekter i fostret muliggør opblomstringen af en lidelsesforståelse, der handler om prævention, kontrol og afbødning af lidelse.

Normalisering af lidelse og psykiatriske diagnoser

Mentale lidelser er gået fra at betegne generelle karakterbrist hos den enkelte person, der bør låses inde, over sygeliggørelse af afvigende adfærd som en neurologisk dysfunktion, til opdagelsen af neurotransmittere og anerkendelsen af forbindelsen mellem en adfærd og biokemiske processer i hjernen (Rose 2015: 22). I første omgang handlede det om at indsamle personer med afvigende adfærd – personer med storhedsvanvid, folk der hørte stemmer eller ekstreme religiøse forestillinger, men også, alkoholikere, ugifte mødre, prostituerede og vagabonder – en samling hvis eneste fællesnævner var deres overtrædelse af det tiltagende netværk af normer, der reflekterte det 19. århundrede fokus på lov og orden, i et spirende industrialiseret bysamfund. Inden overgangen til den medikalisering af mentale lidelser som vi kender i dag, blev den freudianske taleterapi, der byggede på ideen om at disse lidelser resulterede fra mentale dysfunktioner som fandt sted i det ubevidst (Fukuyama 2003: 42). Dermed fremstilles bestemt afvigende adfærd som diagnoser, der opererer inden for en medicinsk og behandlingsorienteret ramme, og dermed som en teknisk løselig kategori. Hvordan så det?

To af de mest fremtonende – ja, nærmest efterhånden folkekære – af disse kategorier i dag er ADHD og depressionsdiagnosen. De betegner lidelseskategorier der efterhånden har fundet sig til rette i samfundet, kulturen og sproget (Brinkmann 2015: 38; Petersen 2015: 59). Rodfæstningen af diagnosernes domæne, også kaldt 'det psykiatriske territorie', er, ifølge Nicolas Rose, blevet faciliteret af en ekspansionslogik der har medført at de diagnostiske manualer, blandt andet DSM (fra USA), er gået fra at dække over 182 diagnoser i 1968 til 297 i seneste

udgivelse (DSM-V).⁸ I takt med at diagnosemanualerne udvides, men også omklassificeres og finpudses, estimeres det at 25% af den voksne amerikanske befolkning i løbet af et år eller 50% i løbet af et liv lider af en psykiatrisk lidelse, der står beskrevet i DSM, uden de nødvendigvis diagnosticeres som sådan (Kessler et al. 1994; Kessler et al 2005). I dag har psykiatriske diagnoser en række funktioner (Rose 2015: 18) herunder adgangsgivende for løn under sygdom, særlige velfærdsydelse eller uddannelsesforløb og ligeledes udgangspunkt for tildeling af offentlige midler, akademisk diskussioner og målretning af velgørende midler mod bestemte diagnoser. Endeligt, og nok mest relevante for mit ærinde, tjener psykiatriske diagnoser også som adgangsbillet til professionel behandling. Ingen diagnose, ingen behandling.

For at forstå problematikken omkring adgang til behandling, er det svært at komme uden om den del af kritikken af diagnosekulturen, der omhandler *patologisering af normalitet* – eller sygeliggørelse af almen menneskelige tilstande. Det betyder at en række tilnærmelsesvis ubehagelige eller lidelsesfulde tilstande, som rimeligvis kan karakteriseres som almen menneskelige tilstande – såsom tristhed, ensomhed, mistet overblik o.l. - formuleres som symptomer på en psykiatrisk diagnose, og derved "(...) neutraliseres og legitimeres alskens problematiske tilstand og lidelsesformer, idet lidelsesformer kobles til et system af videnskabeligt begrundede håndteringspraksisser" (Brinkmann 2015: 38). I sagens natur drejer det sig om, hvordan diagnoser formuleres og hvilke menneskelige karakteristika og adfærd der vurderes at udgøre en sygdomstilstand der skal behandles. Især omfanget af depressions- og ADHD-diagnosen er omdiskuteret, da kritikere fremhæver udviklingen som reflekterer en række nutidige sociale betingelser (Petersen 2007; Petersen 2015; Ehrenberg 2010; Horwitz 2002).

---

⁸ <http://www.jamesmorrisonmd.org/number-of-dsm-diagnoses.html> - besøgt 10. Juli 2020

Depressionsdiagnosens popularitet, forklarer Anders Petersen, reflektere ”vrangsiden” af samfundets selvrealiseringsforståelse (Petersen 2007: 184). Det samfundsmæssige pres på individets evne til at være autentisk, produktiv og præsterende afstedkommer de symptomer, der i nutiden bestemmes som depressionens. Depressionsdiagnosen er således et symptom på de krav, det enkelte individ stilles over for i dag og hvilke normative fordringer selvrealiseringslivet er underkastet. Andre eksempler er når ”overdrevet” generthed assimileres ind i Social Anxiety Disorder (social angstforstyrrelse)⁹, eller intens sorg over et nærtstående menneskes død ind i Major Depressive Disorder (svær depression). Dette afspejler, ifølge etiker Klavs Birkholm, ”de sociale normer hos en bestemt gruppe fagfolk i en bestemt kultur på et bestemt historisk tidspunkt” og fortsætter ”Er man en filosoferende melankoliker som Jacques i Shakespeares ’som man behager’, kan man godt glemme alt om job på nutidens arbejdsmarked” (Birkholm 2013: 99). Pointen er, at fordi emotioner som tristhed, melankoli eller apati tolkes som en hæmsko for individets selvrealiseringsprojekt, bliver de uønskede og søgt løst. Derpå som vi befinder os lidende, eksempelvis ’udbrændt’ over samtidens normative krav, gør vi krav på at få vores lidelse behandlet. Dette stemmer overens med det perspektiv at læger og lignende fagpersoner i dag i stigende grad betragter menneskets helbred, ikke som behandlingen eller helbredelse af sygdomme, men som et anliggende for kropslig og kognitiv optimering (Zachary 2016: 323). I den forstand fremstår helbred som risikohåndtering hvor ”risiko bør anskues i lyset af viden om fremtiden og det mest ønskede udfald” (Ibid.: 323, min oversættelse). At undlade at lade sit sind eller krop optimere vurderes således at være en uacceptabel risiko. Det samme kan siges om ADHD diagnosen der reflektere en række sociale og samfundsmæssige udviklinger (Birkholm

---

⁹ <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/social-anxiety-disorder/diagnosis-treatment/drc-20353567> - besøgt 10. Juli 2020

2013; Fukuyama; Nielsen 2015; Arnfred & Langager 2015). Mikka Nielsen benævner det som ”et produkt af vores tid og menneskesyn” (Nielsen 2015: 208). ADHD er en tilstand som, ifølge Birkholm, er ”uforenelig med det moderne samfunds stigende krav om langtidssiddende koncentration i både skoler og virksomheder” som altså netop reflektere den diagnosernes kulturelle konnotationer (Birkholm 2013: 30-31). Symptomerne på ADHD tolkes som anti-social adfærd der kan have langvarige negative konsekvenser for individet, og dermed vurderes optimering eller udglatning af den uønskede adfærd som det eneste acceptable.

Den freudianske taleterapi var den fremmeste behandling af mentale lidelser indtil John Cade medicinerede patienter med bipolarlidelse med medikamentet litium, der for alvor skød den neurofarmakologiske bølge i gang, og dermed den medikalisering vi ser i dag i form af medikamenter som Prozac og Retalin (Fukuyama 2003: 42). Vi lever i et tristhedsskabende samfund. I hvert fald viser tal at der mellem 1999 og 2018 sker en stigning i antallet af danskere der har indløst en recept på antidepressiv medicin fra 238.125 i 1999 til 416.095 ($\approx 7\%$ af befolkningen) personer i 2018 (med et lokal maxima på 438.911 i 2013),¹⁰ hvor særligt den kvindelige del af befolkningen er udsat (Birkholm 2013: 29). Et tilsvarende – og lige så almindeligt fænomen som tristhed og depression – er medikalisering af ”udadvendt uro” der kendetegner ADHD eller DAMP. Behandlingen af denne uro behandles i dag fortrinsvis med præparater som retalin, og alverdens afarter af methylpenidat-baserede produkter. Tal viser at der på 14 år – mellem 1999 og 2013 – er sket en stigning, i antallet af danskere der har indløst en recept på disse medikamenter, på 2.942% fra 1.665 personer i 1999 til 50.655 personer i 2013.¹¹

---

¹⁰ Medstat.dk (besøgt 11/02 2020)

¹¹ Medstat.dk (besøgt 11/02-2020)

Den biologiske komponent i depression menes at være dysfunktionelle neurotransmittere – serotonin, dopamin, noradrenalin etc. Moderne antidepressive – også kaldt SSRI-præparater – fungerer ved at de sinker genoptagelsen af serotonin i hjernesynapsernes receptorer og dermed forsøger at stimulere en bestemt adfærd (Ibid.: 89). Selvom man endnu ikke har lokaliseret den biologiske komponent i ADHD er behandlingen af lidelse udelukkende medicinsk (Brinkmann 2015: 38; Nielsen 2015: 209). Birkholm skriver ”Ligesom antidepressiver tillægges evnen til at gøre mennesker mere ’sociable’, tillægges retaliner evnen til at gøre os mere ’kompetitive’” (Birkholm 2013: 31). Disse lidelser behandles ved at fokuserer på de biologisk påvirkelige komponenter af lidelserne, der betyder at de mennesker der lider af ADHD eller depression kan fortælle dem selv, at deres manglende evne til at koncentrere sig eller hang til melankoli og tristhed ikke skyldes deres ’dårlige karakter’ eller mindre gode livsvalg, men snarere er udtryk for en neurologisk tilstand. Som Anders Dræby Sørensen skriver:

”Hvor det bare for få årtier siden var næsten selvfølgerligt, at menneskets mentale afvigelser og genvordigheder måtte forstås som udtryk for barndomshændelser, udviklingskriser og forstyrrelser i de sociale relationer, er hele det psykodynamiske erfaringsapparat nu begyndt at få alvorlig konkurrence fra alment udbredte forestillinger om genetiske disponeringer og forandringer i hjernens fysiologi og kemi” (Søren 2002: 159)

Den traditionelle forståelse af sygdom som et organisme, der kan behandles og fjernes, spilder over i psykiatriske diagnoser – som medvirker til at objektgøre lidelse som noget man kan 'have' eller 'ikke-have', eller lære at leve med eller måske blive kureret for (Brinkmann 2015: 38). Diagnosesystemet afstedkommer en opfattelse af 'lidelsesobjekter' hvis symptomatisk karakter kan modificeres eller tæmmes i overensstemmelse med herskende kulturelle forestillinger. Netop fordi det er symptomkatalogerne der afgør om man lider af depression eller ADHD, og dermed indsætter menneskelig adfærd i en patologisk sammenhæng, slører det grænsen mellem terapi og følelsesmæssig optimering. Forekomsten af depression- eller ADHD-symptomer sker i et spændingsfelt mellem biokemiske processer i hjernen og det miljø man befinder sig (Ibid.). Der findes altså ikke nødvendigvis en årsagssammenhæng mellem biologiske processer i hjernen og en bestemt adfærd. Men, spørger Fukuyama, hvad hvis man befinder sig i grænselandet mellem diagnose og klinisk rask (Fukuyama 2003: 49)? I det omfang en person hvis lidelse har en begrænset biologisk komponent, der tilmed ville være i stand til at lære at regulere deres hang til tristhed eller uro og opmærksomhedsbesvær, medicineres på baggrund af bestemte symptomklynger, kan der være tale om optimering af uønsket adfærd snarere end en egentlig sygdom. Dermed indrammes uønskede personlighedsegenskaber i diagnoserne, som lidelsesfulde tilstande der bør interveneres imod.

Afslutning

Der kan udledes to væsentlige pointer her: 1) neurofarmakologi og det diagnostiske regime tilbyder en helstøbt løsningsramme for et fleksibelt system af lidelseskategorier, og 2) flere almen menneskelige tilstand – såsom tristhed, melankoli, ensom – inddækkes af de diagnostisk

symptomkriterier og inkluderes dermed i den diagnostiske løsningsramme. Dette muliggør at lidelsesfulde tilstande kan opfattes som unødvendige som derfor bør afbødes eller bringes til ophør. Den medicinske optimering af mennesket hviler på præmissen om, at mennesket indeholder en række biologiske fejl og mangler. Brugen af medikamenter og kemikalier søger at korrigere for disse forhold *efter* de er indtruffet. Så længe de teknologiske landvinder indenfor genetiske manipulation ikke kan fjerne de såkaldte psykiatriske diagnoser fra starten af hviler den følelsesmæssige optimering af mennesket på neurologi og medicinal industrien.

Foregribelseslogik og fosterdiagnostik

Det specifikke gen der forårsager Huntingtons sygdom er blevet isoleret og kan ved en simpel test bekræftes om man vil få sygdommen, men også hvornår de vil få den (Fukuyama 2003: 75). De skyldige gener for forekomsten af sygdomme som cystisk fibrose, seglcelleanæmi og Sandhoffs sygdom er ligeledes identificeret. Selvom den genetiske optimering af mennesket endnu ikke har fundet den roden til komplekse udtryk for eksempelvis sorg, tristhed eller hyperaktivitet foregår der en væsentlig form for genetisk optimering inden for fosterdiagnostikken.

Det første skridt frem mod, at give vordende forældre øget kontrol over deres kommende barns genetiske beskaffenhed kommer i form af diagnostiske redskaber, der bruges til at undersøge fostret for sygdom eller misdannelse. Med moderne teknologi gives forældre i dag en række valg inden de mest 'optimale' æg indsættes i forbindelse med assisteret graviditet, eller graviditeten overskrider grænsen for abort i d. 12. graviditetsuge i forbindelse med fosterdiagnoser. Hvad

angår det moderne menneskes reproduktionsritualer – både på godt og ondt – kan det indebære et ocean af lidelsesfulde oplevelser. Tænk bare på de kvinder hvis mænd forlader dem i forbindelse med graviditet og fødsel. Eller, de kvinder og mænd, der efter at have givet liv til et nyt menneske, knækker sammen med fødselsdepression. Disse er blot tankeeksperimenter der reflekterer mængden af problematikker og lidelser, der kan finde sted i forbindelse med mennesket reproduktion, af både psykisk såvel som fysisk karakter

Tilbuddet om fosterdiagnostik i Danmark, der blev vedtaget af folketinget i 2004, inkluderer 1. og 2. trimesterscanninger samt *“risikovurdering for kromosomafvigelser”* (Sundhedsstyrelsen 2017: 9). Tilslutningen til samtlige diagnostiske tilbud ligger over 90% (helt op til 97,7% for ultralydscanning). 2004 indførte et ’tilbud’ om fosterdiagnostisk screening, indbefattet nakkefoldscanning i 11.-13. graviditetsuge, er antallet af børn med Downs Syndrom faldet betragteligt fra 65 i 2003 til et rekordlav 18 i 2018.¹² Når man foretager fosterdiagnostik i Danmark leder man efter biologiske markører, der leder efter koncentrationer af bestemte stoffer i moderens blod som er korreleret med risikoen for bestemte sygdomme eller misdannelser ved fosteret (Det Ethiske Råd 2009: 37-38). Selvom Sundhedsstyrelsen plæderer for en ”non-direktiv” overlevering af information, forstået som en tilstræbt neutralitet, der skal respektere kvindens/parrets selvbestemmelse, forrykkes barnets lidelsesprognose, eller forældrenes udsigt til den potentielt lidelsesfulde oplevelse at nedkomme med et sygt barn, til et spørgsmål om at vælge fra eller til.

Med scanningerne får vi mulighed for at foregribe den potentielle lidelse der kan opstå i forbindelse med selve graviditeten. Vi får altså mulighed for at kontrollere og håndtere lidelse

---

¹² <https://rettentilliv.dk/info/fosterdiagnostik/downs-syndrom/downs-syndrom-i-tal/> - besøgt d. 10 Juli 2020

ved hjælp af de danske fosterdiagnostikprocedure. Vi arbejder ud fra fuld information hen imod minimering af de ubehagelige overraskelser. Nye teknologier vil gøre det muligt at få adgang til informationer om fostret inden udgangen af den fri abort periode i 12. graviditetsuge. Derfor kan kvinden få udført en provokeret abort hvis fostret har egenskaber der vurderes uønskede – mindre alvorlige sygdomme, normalegenskaber, arvelige dispositioner (Det Etisk Råd 2009: 12).
Hvor alvorlig må sygdommen eller misdannelsen være?

Afslutning

Foregribelseslogikken i reproduktionsregi repræsenterer samfundets og det moderne menneskes optimeringsparathed og eksemplificere hvordan vi forsøger at kontrollere og beherske potentiel lidelse. Forestillingen om, at vi er biologiske væsner, hvis mentale og fysiske velbefindende forudsættes af en række processer i kroppen og hjernen, der kan påvirkes og styres igennem en række mere eller mindre invasive teknologier og praksisser, synes netop at reflektere tendenserne inden for samfundets omgang med mental lidelse og fosterdiagnostik. Derfor vil jeg i det følgende fokusere på den generelle udbredelse af teknologi og praksisser med det formål at foregribe lidelse.

Hverdagens foregribelse af lidelse

Idiomer som ”et æble om dagen holder doktoren for døren” eller ”latter en den bedste medicin” udgør mildest talt en naiv tilgang til sundhed og velbefindende, men reflektere dog stadig nogle generelle sandheder. At anlægge en sund kost og have et lyst sind synes dog utilstrækkelig for

det moderne menneske. Dette kan spores i fremkomsten af de såkaldte ”sundheds-wearables”, selvdiagnostiske teknologier og lignende tilbud om tæt monitorering af individets legeme.

Mobiltelefoner, skridttællere og smartwatches er eksempler på sundheds-wearables hvis formål er at indsamle data om såvel brugerens adfærd (motion, søvn, spisevaner og psykiske velbefindende) som fysiologi (blodtryk, puls, stofskifte o.l.) (Det Ethiske Råd 2019: 6). Denne nye trend findes inden for den danske sundhedssektor hvor ønsket om at foregribe sygdomsudbrud, udvikle bedre behandlinger og generelt decentralisere sundhedsvæsenet. Forventningen er, at den mange-facetterede data om den enkelte patient gør det muligt at individualisere behandlingen og vælge den mest virkningsfulde (Højbjerg & Kjellberg 2017: 44). Når genetiske data fra patienternes journal kan sammenkøres med andre sundhedsrelevante data såsom data om adfærd og sociale forhold bliver det muligt at behandle sygdomme bedre, men også imødekomme forekomsten af nye. Det understreges, at der ligefrem er tale om et ’paradigmeskifte’, når sundsvæsenet går fra at fokusere på *behandling* af sygdomme til *forebyggelse* af sygdomme (Det Ethiske Råd 2019; Højbjerg & Kjellberg 2017).

Nok som sundhedsvæsenet går fra sygdomsbekæmpelse til sygdomsprævention, der naturligvis også bæres frem af en generel gentænkning af velfærdsstaten og sundhedssektoren, opstår det også i kølvandet på en bredere tendens inden for overvågning og monitorering af adfærd igennem digitale øjne, øre og sensorer i vores hverdagsliv (Krüger 2019: 86-87; Zuboff 2018: 9). Den tendens kaldes ”det kvantificerede selv” hvor vi, til gengæld for en masse ”quality of life” optimeringer af vores tilværelse – fra automatisk udfyldning af personlige oplysning og automatiserede GPS-indstillinger, over integrationen mellem funktioner i ”smart-homes” såsom fugtighed, temperaturer og adfærd, til tilpasning af reklamer, automatiseret ”networking”

på sociale medier, tilpasning af adfærd såsom skærmtid og motion – lader os overvåge og registrer af alverdens virksomheder. I det omfang vi ikke længere tror på gamle sundhedsidiomer, der fordrer latter og æbler som prævention og kur, vender vi os mod digitale løsninger der kan optimere vores sundhedsadfærd. Sidder du for meget ned (skridttæller)? Disse information tælles og gøres op, og præsenteres for brugeren på en velfremstillet grafikker og tabeller der lader dem sammenligne deres præstationer, og hvis de ønsker det, med venner og fremmede på Internettet (Krüger 2019: 85). Kigger du for meget på din mobiltelefon og computer (skærmtid)? Sover du for lidt (søvnkvalitet)? Have mere sex, spise fiskeolie, motionere, benytte afstressende teknikker, rense luften med planter o.l. er et udpluk af de mere mondæne tiltag indenfor 'biohacking', der manifesterer det logisk slutprodukt af samfundets besæthed af sygdomsprævention og fysisk og mental optimering. Til forskel fra tidligere tiders måder at slippe af med dårlige vaner eller forbedre ens sundhed – så som badevægten eller hak i vægge og dørpaneler, der skal markere børnenes vækst – benytter den ny tendens sig af 1) *automatisering*, innovationen af wearables der registrer deres miljø automatisk, 2) *visualisering*, præsentationen af data tilbage til brugeren, der ofte afspejles som et spil eller en konkurrence (med sig selv eller andre) og 3) *social data*, man opfordres til at dele sin tal med andre (Ibid.: 88). Registreringen af data med henblik på at forøge vores sundhed er således væsentlig for den moderne livsførelse.

Afslutning

Der har været flere formål med dette kapital. For det første har jeg villet ekspliciterer en baggrund for, hvordan lidelses har kunne sætte sig igennem som en genetiske og medicinske kategorier.

Ved at referere til en række betragtning omkring diagnoserne depression og ADHD står det nu klart, at vi som samfund, ikke holder tilbage fra at benytte os af medicinsk optimering og regulering af vores følelsesliv, og genetisk optimering og selektion i forbindelse med reproduktion. Inden for begge områder stadfæstes en række lidelseskategorier, der i begge tilfælde eksisterer og modereres af det medicinske og diagnostiske domæne. Anvendelsen af fosterdiagnostik forudsættes af den herskende foregribelseslogik – hvis eksistensmodus centrerer sig omkring minimering, kontrol og fjernelse af lidelse. Den medicinske optimering af vores følelsesliv hviler på en række legitimerende processer hvor bestemte følelsesmæssige tilstande formuleres som uønskede og unødvendige lidelsestilstande. Med dets potentielt sociale implikation kan der være tale om, at det handler om optimering af personlige egenskaber snarere end en egentlig sygdomstilstand.

Således bevæger jeg mig et væsentligt skridt nærmere en forklaring på hvorfor den transhumanistiske menneskeopfattelse vinder indtog i vor tids samfund. For derfor at komme et skridt nærmere en tilfredsstillende sociologisk forklaring, som kan inkorporere disse forhold, vil jeg i det følgende kapitel udlede en tre sociale betingelser der har muliggjort indtoget den transhumanistiske menneskeopfattelse. Med andre ord: jeg vil søge de generative mekanismer, der muliggøre at netop disse udviklinger finder sted.

Del 2. Det teknologiske narrativ og lidelse

Kernen i dette ærinde er en uddybelse af konsekvenserne af den transhumanistiske ordens indstiftelse, hvilket fordrer en substantialisering af hvordan det transhumanistiske optimeringsparadigme kommer til udtryk inden for en række lidelseskategorier. Som jeg allerede har gjort opmærksom på, synes det ikke tilfredsstillende blot at pege på, at denne udvikling har fundet sted og kan dermed ikke stå alene. For at nærmere mig en forklaring på *hvordan* den finder sted må jeg, som sagt, søge de betingelser, der efter al sandsynlighed må eksistere, der sætter den transhumanistiske menneskeopfattelse i et gunstigt lys. Spørgsmål er: hvilke sociale transformationsprocesser kan dette forstås i relation til? Til forskel det første kapital bestræber det foreliggende kapital sig nemlig ikke så meget på at identificere den transhumanistiske menneskeopfattelse i samfundet som på at formidle det teoretiske perspektiv, der skal forklare, hvordan dette er kommet i stand. Med mit kritisk realistiske udgangspunkt skaber jeg altså betingelserne for at kunne grave dybere ned i virkeligheden. I det foreliggende afsnit undersøger jeg relationen mellem samtidens lidelsesforståelse og det fremherskende teknologiske narrative der placerer teknologi og teknologisk ekspansion som løsningen på de fleste aspekter af tilværelsen.

Teknologi som problemknuser

Der forgår en ideologisk kamp om hvad det vil sige menneske. Det vil altså sige at den transhumanistiske menneskeopfattelse ikke hviler på et urokkeligt fundament, der gør dets realisering selvforklarende endsige selvindlysende. Et af de områder jeg vil fremhæve, hvor den

debatten omkring transhumanisme er særlig iøjnefaldende, er i relation til den stærke kobling mellem proaktiv teknologiske udvikling og menneskehedens skæbne. I disse dage sker det nemlig ofte sådan, at de udfordringer vi står overfor, som offentlig såvel som privat aktør, gerne formuleres i teknologiske løsningstermer. Som allerede beskrevet indtager forestillingen om singularitet en central placering i transhumanismens sakrale haller. Allerede her gøres det klart, om vi vil det eller ej, at teknologien vil genskabe sig selv i sit eget tempo – og i processen absorbere mennesket helt. Netop troen på, at med en tilstrækkelig mængde computerkraft og specifikke nok algoritmer kan indløse alle vores forventninger til fremtiden, kan ses som et udtryk denne udpræget tro på teknologiens centrale rolle.

Siden industrialiseringen og kapitalismens har samfundet givetvis været besat af ideen om fremskridt. Denne idé indeholder en opfattelse af hvad det ville sige at et samfund skrider frem og udvikler sig, en idé, der ifølge Ulrich Beck, har stadfæstet sig som en *”ekstra-parlamentarisk mulighedsstruktur – der er institutionaliseret som ’normalitet’ – for en permanent samfundsmæssig forandring”* (Beck 1997: 324). Men hvad tæller som fremskridt? Beck iagttager at den teknologiske ekspansion ikke anfægtes og unddrager sig samfundsmæssig regulering da den ”skaber indlysende brugsværdi i form af lettelse af arbejde, øget livskvalitet, stigende leve standard osv.: brugsværdier som er til at tage at føle på for enhver” (Ibid.: 325). Således knyttes der bånd mellem det teknologiske narrativ og fremskridt i samfundet, som derved extra-parlamentarer og legitimere det teknologiske handlingsrum. Værdimæssigt fremstår det teknologisk fremskridt som en iboende positiv kraft i samfundet, som på uundgåeligvis spiller en central rolle i fremtidens fremskridt.

Inden for det lidelsesperspektiv jeg anlægger bruges der en række teknologier. Fælles for mine fokusområder er, at teknologi spiller en central rolle i afbødning og fjernelse af lidelse. Teknologi spiller således en central rolle i både opsporingen og foregribelsen af lidelse. De psykiatriske diagnoser depression og ADHD orienterer sig eksempelvis mod den biomedicinske teknologi og således af den farmakologiske udvikling i form af piller. I den forstand er trives den teknologiske ekspansion inden for behandling af mental lidelse. Det dominerende fortælling om psykiatriske diagnoser som biomedicinske lidelser bevirker at det reelle alternativ er en tilværelse i lidelse. Driver vi det videre til de diagnostiske tiltag inden for reproduktion er der en række teknologier til rådighed. Ultralydsskanninger, biopsier og genteknologi er eksempler på det udbud af diagnostiske redskaber der tages i anvendelse når vi forsøger at foretage risikovurderinger af fosteret tilstand, og dermed foregribe barnets men også forældrenes lidelse. Den generelle udvidelse af overvågning- og monitoreringsmuligheder muliggøres ved hjælp wearables – ure, telefoner, briller o.l. – der reflekterer et teknologisk paradigme der hviler på høj grad af automatisering af dataregistrering.

For at understøtte den udviklingen inden for afbødning og kontrol af lidelse spiller narrativer en afgørende rolle. En af transhumanismens centrale fortælling er fortællingen om, at videreudviklingen af mennesket ved hjælp af teknologi, bør forfølges som løsningen på samfundets problemer. Teknologiens deterministiske rolle i samfundet er således uadskillelig fra måden vi begriber samfundet på, men også medskabende for vores forventninger om fremtiden. Maja Horst har formuleret denne samfundsdynamik under navnet *forventningernes performativitet* (Horst 2013: 286). En af hendes grundantagelser er, at forventninger ikke blot er udsagn om fremtiden, men i lige så høj grad er medskabende for nutiden. For hende er det

afgørende at forstå hvordan vores forventninger er med til at forme vores forestillinger om, hvad der er muligt i fremtiden. Disse antagelser stammer fra forventningssociologien hvor man anskuer forventninger som en ressource, der kan mobilisere andre ressourcer og opmærksomhed fra andre aktører samt underspiller risici og overspille gevinsten, kan bruges som legitimering og begrundelse for bestemte handlinger og argumenter (Ibid.: 290). Almindelige menneskers forventninger til fremtiden er ingeniørligt selvstændigt formuleret, men udledes ofte fra et *strukturende vision*. Som en endnu mere dristig, ja, næsten profetisk klasse af forventninger forudsiger og foregriber visionen hvordan fremtiden vil træde frem, og skaber dermed en strategisk ramme hvor almindelige menneskers forventninger positionerer sig indenfor (Ibid.: 290-291). Visionen om transhumanismen konstituerer således en ramme, inden for hvilken det kan være lettere at skabe resonans mellem individers og det øvrige samfundets forventninger. Visionens og forventningens performative styrke findes således i deres fælles evne til at overbevise andre aktører og allokere ressourcer til deres virkeliggørelse, som dermed øger sandsynligheden for at visionen og virkeligheden, så at sige, finder hinanden. Det kan altså betale sig at gøre sit hjemmearbejde når man forsøger at formulere sit vision om fremtiden. Set i det lys hersker der ingen tvivl om, at den transhumanistiske forståelsesramme tilbyder et helstøbt vision for hvilken retning vi som race og civilisation kan og bør udvikle os henimod.

I det perspektiv, modsvarer den teknologiske ekspansion folks og samfundets forventning om teknologiens potentiale til at løse deres problemer. I det Hartmut Rosa kalder "accelerationskredsløbet" udløser den teknologiske udvikling en række forandringer i mulighedsbetingelser for sociale praksisser og samværsformer (i denne sammenhæng en acceleration af social forandring) og derved accelerere konkurrencesamfundets kamp om at

komme foran i kapløbet om ressourcer (Rosa 2014: 38). Konkurrencen om samfundets knappe ressourcer spilder tilbage ind i den teknologiske udviklinger og således lukker kredsløbet om sig selv. Eller gør den? I det omfang det dominerende teknologiske narrativ i samfundet forfremmes til en ekstra-parlamentarisk handlingsstruktur, der derved bliver en tilnærmelsesvis indiskutabel del af samfundets kollektive bevidsthed, må de nye sociale praksisser den teknologiske udviklinger afstedkommer være influeret af dette narrativ. Lad os forestille os, at den teknologiske udvikling muliggør at det bliver udbredt at kunne lave en komplet kortlægning af fostrets genmæssige sammensætning inden d. 12. graviditetsuge. Flere arvelige sygdomme ryger på listen over potentielle risici. Hvilken social praksis vokser ud af teknologiens rolle som moderne problemknuser?

Afslutning

Som det gerne skulle være klart nu, hviler afbødningen eller fjernelsen af de fremhævede lidelseskategorier på den teknologiske ekspansion goder. I det næste afsnit vil kredse omkring følgende spørgsmål: med teknologien som moderne problemknuser, hvilke sociale- og institutionelle praksisser kan vi regne med?

Del 3. Det teknologiske løsningsparadigme og lidelse

I forrige afsnit tydeliggjorde jeg hvordan der eksisterer et fremherskende teknologisk narrativ i nutidens samfund. Dette medfører at teknologiens indtager en rolle som moderne problemknuser og undrede mig i den forbindelse over hvilke sociale implikation denne særlige rolle kunne føre med sig. I det foreliggende afsnit er det centrale emne hvordan udviklingen af ny teknologi (og dermed nye muligheder) ender med at problematisere en masse almindelige menneskelige forhold. I sin essens handler det om, at disse forhold betragtes som unødigt lidelse fordi vi har mulighed for at løse det med teknologi og dermed bør afbøde eller fjerne det.

Det diagnostiske lidelsessprog

Som afslutning på forrige afsnit spurgte jeg ind til, om det dominerende teknologiske narrativ kunne afsløre noget om, hvilke sociale praksisser der potentielt kunne vokse frem med denne særlige status. I første omgang handler det om hvordan de diagnostiske kategorier, der behandles, men også formuleres, i overensstemmelse biomedicinsk teknologi. Måden vi begriber vores egen og andres lidelse på er i disse dage under stor forandring. Med udgangspunkt i, at mennesket er et meningskabene væsen, som ikke alene udholder lidelse, men er i stand til at vurdere og artikulere deres lidelse gennem brug af sprog, argumentere Svend Brinkmann for at man i samfundet har adopteret et diagnostisk sprog der bevirker, at lidelse i højere grad end før, bliver formuleret i diagnostiske termer (Brinkmann 2014: 631). Spørgsmålet er således: hvilke oplevelser og handling muliggør, eller sandsynliggør dette sprog? Lidelse er et fænomen, som indenfor den diagnostiske sprogprogramme, forstås i form af symptomer der fremgår af de

dominerende diagnostiske manualer (DSM og ICD)¹³. Diagnosticeringen af de psykiatriske diagnoser forudsættes af en række symptomer og løses primært med medicin. I sin tid anså man indenfor kristendommen det lidelsesfulde liv, et liv i askese med minimale fornødenheder, som en eftertragtet bestræbelse der ville sørge for en god plads i efterlivet (Brinkmann 2014: 638). Der var derfor en højere accept af lidelse som en tilstand, og ikke som en anomie der bør løses med fuld udrykning. Med udviklingen inden for medicinering af psykiatriske diagnoser synes denne opfattelse at være vendt på hovedet. De tilstande og adfærd, som inden for det diagnostiske domæne legitimeres som patologisk lidelsesfulde, bliver vurderet til at være unødvendige og uønskede tilstande, som kan behandles medicinsk. Den tekniske kapacitet til at udpege en sygdom kan, ifølge Peter Conrad, sommetider bestå i at der eksistere en behandlingsform (Conrad 2007: 72). For eksempel er en udbredt forestilling om ADHD, at medicinen rent faktisk virker på personens symptomer (Brinkmann 2015: 52). Conrad skriver i forlængelse heraf om, hvor medicinalindustrien udvikler produkter mod specifikke tilstand, før disse overhovedet kategoriseres som sygdomme (Conrad 2007: 72). I den kontekst er det ikke underligt, at et bestemt 'suboptimalt' funktionsniveauer – overdrevet aktivitet, trist o.l. - kan blive set som patologisk. Hvordan forholder det sig så med fosterdiagnostik? Eksistere det samme løsningsregime inden for denne gren af teknologien?

---

¹³ Forklar DSM og ICD

Fosterdiagnostik og teknologisk ekspansion

Denne tilspørgsel drejer om, i hvilket omfang der eksisterer et reelt valg om fosterdiagnostik, og i så fald, hvad betyder alternativet? Hvis vi spoler tiden tilbage til d. 13. maj 2003 hvor Folketinget afholdt en forespørgselsdebat om den dengang nye fosterdiagnostiske teknologier og deres perspektiver. I dens fulde længe lød konklusionen som følgende:

*"Folketinget mener, at der er behov for øget klarhed om, at formålet med fosterdiagnostik ikke er at hindre, at børn med alvorlige sygdomme fødes, men at bistå en gravid kvinde med at træffe sine egne valg. Folketinget finder, at det ikke er de tekniske muligheder for at finde sygdomme hos fostre, der skal fastsætte grænserne for fosterdiagnostikken. Ethiske overvejelser bør altid være udgangspunktet. Det skal sikres, at gravide ikke føler sig tvunget til at få en abort på grund af manglende økonomiske eller sociale hjælpeforanstaltninger."*¹⁴

Der ingen tvivl om, at Folketinget havde til hensigt at understrege, at de nye diagnostiske kapaciteter ikke ment som et led i større fejlfindingsmanøvre. Blandt andre SF's Lene Garsdal citeres for at understrege, at *"hvis alle gravide skal screenes, rejser der sig nogle alvorlige etiske problemstillinger"*, blandt andet om *"de signaler som samfundet sender. Hvis vi tilbyder alle gravide en scanning, ligger der så deri, at vi helst ikke ser, at der fødes børn, som ikke er*

---

¹⁴ Folketingsvedtagelse V 1005 under F 61 i folketingsåret 2002-03:
<http://webarkiv.ft.dk/?samling/20021/menu/00000002.htm> - besøgt d. 10. juli 2020

*perfekte?” (Birkholm 2015: 74). Spoler vi så tiden frem til dagsdato – omtrent 17 år senere – anvendes fosterdiagnostikken i næsten alle graviditeter. Denne udvikling peger på, at tilstedeværelsen af muligheden for at foretage en teknologisk intervention, problematisere en række tilstande. Den accelererede teknologiske ekspansion er således medskabende for, at der opstår teknologisk løsningsparadigme der indebærer at den teknologiske kapacitet bliver primære bedømmelsesinstans over hvad der *kan* kvalificeres som et problem. Conrad citere for eksempel direkte Gerald Yakatan (direktør ved medicinalvirksomheden Avanir) der noterer sig omkring ADHD og rejsningsproblemer: ”Before there were drugs, these conditions didn’t exist!” (Conrad 2007: 72). Den iver der eksisterer for at ’løse’ en masse, kan, som Evgeny Morozov beskriver det, begribes som *teknologisk solutionisme*. Med udgangspunkt i den styrkede centralisering af magt i Silicon Valley – den teknologiske ekspansions vugge i Californien – peger Morozov på den stigende tiltro til, at hvis vi blot havde den rette computeralgoritme, er det muligt at oversætte bogstaveligtalt alle komplekse sociale forhold til pæne regnemodeller med henblik på optimering (Morozov 2013: 5). Her anholdes ikke løsningen i sig selv, men selve måden et problem kvalificeres til at betragtes som sådan. Det teknologiske løsningsparadigme formoder snarere end undersøger et problem, der medfører at ”tvivlsspørgsmålet besvares førend det overhovedet er formuleret” (Ibid.: 6). Måden solutionismen opererer på, har en iboende tendens til at formode problemer med udgangspunkt i en mulig løsning, og som konsekvens ender med at kvalificere og genintroducere generelle forhold som ”problemer” selvom de ikke nødvendigvis er det. Den bagvedliggende kulturelle driver, for at parafrasere Rosa, identificere Morozov som ”viljen til at forbedre sig” som medvirker til at underlægge selv de mest komplicerede sociale forhold det teknologiske løsningsparadigme. Så ligesom man engang så*

drenges adfærd som en naturlig del af drengébarnets væsen eksemplificeret ved talemåde som ”dreng har krudt i røven” har man nu en masse ADHD-dreng med ’tilpasningsproblemer’ (Singh 2003: 311). For at vende tilbage til spørgsmålet har jeg nu sandsynliggjort at det dominerende teknologiske narrative, der har tendens sætte teknologiske løsninger i først kolonne, afføder en social praksis der i stigende grad rammesætter tilværelsen inden for det teknologisk-solutionistiske løsningsparadigme. Som afsluttende bemærkning kan det argumenteres, at tendensen til at formulere løsninger i stedet for problemer muliggøres af den accelererende teknologisk ekspansion, virker tilbage på og styrker det teknologiske narrativ. I det omfang disse to tendenser gensidigt imprægnerer og legitimerer hinanden skal man passe på at underkende den dynamik der kan vokse ud af teknologiens dobbeltrolle som problemknuser og problemskaber.

Afslutning

I det foreliggende afsnit har jeg forsøgt at fremanalysere, hvordan samtidens forståelse og håndtering af lidelse udspiller inden for rammerne af det teknologiske løsningsparadigme. Inden for denne ramme er tilværelsen langt fra uproblematisk – tværtimod! Placeret inden for rammen af det teknologiske narrativ skabes der nye muligheder for at kontrollere og afbøde lidelse. Dette kan ses ved at kapaciteten til at producere en teknisk løsning konstituere den måde en tilstand eller vilkår begribes som problematisk. Samtidig udvides antallet af mulige lidelser. Derfor fører den også til at lidelse begribes inden for teknisk løselige kategori og dermed understreges den lidelsesfulde tilstands unødvendighed. Jeg antydede at udviklingen af teknologiens dobbeltrolle eksisterer på grund af ”viljen til at forbedre sig”. Dette skal dog ikke forstås som om, at den

teknologiens dynamiske udvikling finder sted i et kulturelt endsige politisk vakuum. Der må med andre ord søges en forklaring på samtidens forbedrings- eller optimeringskultur. Om dette handler næste afsnit.

Del 4. Optimeringskulturens ekspansion og lidelse

I det foregående afsnit fortsatte jeg fremskrivningen af de social betingelser der muliggør indtoget af den transhumanistiske menneskeopfattelse. Jeg har fundet frem til at teknologi muliggør løsninger af en række menneskelig forhold som derved problematiseres og kategoriseres som lidelse. Dersom vi har en teknisk løsning på en udfordringen øger teknologien forekomsten er flere lidelsestilstand. I det følgende afsnit indsætter jeg mine fund i en optimeringskontekst. Kerne i dette ærinde er en uddybelse hvad ”viljen til at forbedre sig” betyder for mit lidelsesperspektiv hvilket fordrer en udpensling af hvordan nutidens optimeringskultur påvirker vores opfattelse af lidelse.

Optimeringskultur

Optimeringskulturen har fundet gedigent fodfæste i samtiden. Den kendetegnes ved, at man i samfundet har en tendens til at standardiserer optimerings- og effektivitetskrav som en fuldt ud naturaliseret koncept på tværs af sektorer og institutioner, men også i familiære og intime relationer, som et modsvar til moderne livsbetingelser der præges af krav om øget fleksibilitet og produktivitet (Wajchman 2018: 51). Denne optimerings logik repræsenterer således et generelt vilkår i samfundet, der for nuværende er medskabende for de sociale transformationsprocesser, der konstituerer samtidens livsbetingelser. Med disse tiltag tilbydes et slags optimeringsprog og et væld af såkaldte optimeringsværktøjer og koncepter. Disse optimeringsteknikker og -tiltag skræddersyes individets behov hvis opgave består i at sørge for en glidende bevægelse fra hakkende og uproduktive vilkår til optimeringslogikkens besnærende løfte om algoritmisk

perfektion og, som en følge heraf, tiltagende tilstedeværelse (Ibid.: 52). Som jeg konkluderede tidligere, er teknologi både problemknusende, men også problemskabende. Et eksempel er udviklingen teknologier – apps, elektroniske enheder o.l. – der egentlige skal spare os tid, der ender med at øge tidsknapheden i samfundet ved at sammentrække nuet og formindske tiden vi bruger på den enkelte ting. Denne dynamik føre til, ifølge Judy Wajcman, at ”livet er en mængde uendeligt antal opdelelige opgaver og pligter”, og som følge heraf, bliver livet ligeledes uendeligt optimérbart (Wajcman 2018: 52). Disse dispositioner flyder ud i samfundet igennem forskellige kommunikationskanaler blandt andre: kulturelle diskurser, institutionelle eller markedsrelaterede kanaler som tilpasser sig tidens vilkår, og ligeledes forandrende vilkår for hvordan det helt almindelige, praktiske liv leves (King, Gerisch & Rosa 2018: 2). Dette indebærer, at optimeringslogikkens sprog i dag optræder i flere sammenhæng, og anvendes både på politisk niveau og i erhvervslivet såvel som i almindelige menneskers hverdagslivs. Vi bliver med andre ord tvunget til at spille vores rolle i kontinuerlig præstationsoptimering, produktivitets vækst og uophørlige selvforbedrings ritualer i alle aspekter af tilværelsen (Ibid.: 1).

For at forstå hvilken tilstand samfundet befinder I erklæres det af Vera King et al. (2019) at vi er *fortabte i perfektion*. Ønsket om at optimere eller forbedre aspekter af vores tilværelse, eller at have perfektionistiske ambitioner, er ikke nogen ny opfindelse. Som King et al. skriver om ønsket om at optimere og perfektionere er ”disse bestræbelser både et forsøg på at forbedre vores livsbetingelser og behovet for at udglatte defekter, at bringe vores tilværelses fejlbarlighed tættere på vores opfattelse af ’det gode liv’, at ophøje og raffinere betydningen og værdien af den praktisk eksistens som vi kender den” (Ibid.: 2, min oversættelse). Det forstås således at der har eksisteret

forskellige opfattelse af hvad optimering indebære, på tværs af historiske og kulturelle kontekster, og ligeledes hvordan disse anvendes i konkrete situationer.

For at begribe optimeringskonceptets historicitet sonder King et al. mellem forståelsen af optimering som et *regulativ ideal* og et *transcendentalt ideal*. Som en ledestjerne ude i det fjerne, der igennem normativ og moralsk forpligtelse giver os retning, er det regulative optimeringsideal, dømt til at forblive dét, en ledestjerne, som for altid vil figurere ude i horisonten, som et uopnåeligt mål (Ibid.: 3). Den form for optimering føre tilbage til forståelsen som et moralsk væsen der bør søge at forbedre sig selv og dem omkring sig. Hos den transcendentale – også kaldt den instrumentale – optimeringsforståelse er målet for perfektion rykket indenfor rækkevidde. Målet for optimerings, perfektion, ”er en markør der faktisk kan opnås ved af den *rette* form for aktivitet. Og hvis det kan nås, så kan markøren også blive transcenderet på ny, igen og igen” (Ibid., min oversættelse). Men hvad fortæller måden vi forstår og håndtere lidelse på om samfundets optimeringsparathed?

Optimering af dine gener

Selvom fremtiden holder os mange løfter i sinde er de endnu mest brugte genoptimerings teknikker af den ”gammeldags”-slags. Det danske sundhedsvæsen begyndte i 2004 et screeningsprogram for alle gravide kvinder, med henblik på at spore kromosomfejl i fostret, som skulle hjælpe dem med at træffe ”de rigtige valg for hende/dem – [og] ikke hindre fødsel af med alvorlige sygdomme eller handicap”(Sundhedsstyrelsen 2017: 8). Som det fremgår af formålsbeskrivelsen af screeningstilbuddet (som det jo naturligvis er), i tilfælde af alvorlig

sygdom eller handicap, at give barnet en bedre start på livet, eller give kvinden muligheden for at afbryde graviditeten (Ibid.). Der er her tale om arvehygiejnisk program, der udover at oplyse om nogle faktuelle forhold (kromosomfejl evt.), kan siges at forskrive proaktivitet og handling. Dykker man ned i retningslinjerne og den såkaldte "non-direktive" information, der ment som en nøgtern overlevering af information om fostrets tilstand, antager den form som et handlingsforskrift, der drejer sig om "uundværlig viden" om "risiko- vurdering, estimat og beregning", "patologiske fund", "alvorlige misdannelser", "genetiske afvigelse" og, i tilfælde af at man opdager noget uønskeligt, sociale, psykologiske og økonomiske "hjælpe- og støtteforanstaltninger". Dette er bemærkelsesværdigt da tendensen, ifølge Lene Koch, Professor i Genetik og Reproduktionsteknologihistorie, er, at *"moderne borgere styres ikke ved hjælp af tvang, men ved at bestemte valg fremstilles som de rette og ansvarlige valg"*(Koch 2010: 26). Genmæssig optimering, i det omfang det er muligt indenfor fosterdiagnostikken, er ikke bare en mulighed, men udgør en normativ mulighedsstruktur, der fremstiller en bestemte valg som de "rette". Som King pointerer er samfundets opfattelse af hvordan og hvad der skal optimeres tidligt og historisk forankret. Hvad er så karakteristisk for nutidens måde at forgrube og forstå lidelse på?

Optimeringslogikkens centrale rolle i samfundet synes at afspejle noget væsentligt i samtiden, hvilket King sætter fingeren på, når hun hævder at det almen menneskelige behov for at udmærke sig – tænk dydighed, flittighed – er blevet instrumentaliseret i et sådant omfang at det, snarer end en moralsk forpligtelse overfor sig selv, antager en tvangsmæssig karakter informeret af samtidens normative forventninger. Optimering er således blevet modus operandi for tilværelsen i samfundet. Det er netop instrumentalisering af optimeringen som nutidens

optimerings impulser afspejler. I dette perspektiv er optimering en norm der betyder, at det forhold vi ønsker at optimere, har været underkastet optimeringens mest kritisk A-B-C, øjeblikkeligt fordrer gentagelse og overskridelse. Den instrumentale forståelse af optimering er på den måde medskabende for, at vi i samfundet indgår i den absolut uafsluttelige aktiviteter at opfylde et krav om konstant optimering. Således betyder King at vi i dag bevæger vi os væk fra det "uopnåelige, æstetiske ideal om perfektion med sit implicite anerkendelse livets relative uperfekthed og de begrænsninger vi som mennesker lever med (Ibid.). Den nye norm er *"uendelig optimering, (at) presse grænserne længere og længere ude imens disse konstant overskrides igen"* (Ibid., min oversættelse).

Følelsetilstande og optimering

Hvorfor giver det mening at bruge transhumanismen til at forstå samtidens optimeringskultur? Det virker som om, at mennesket har forfremmet sig selv, til at være artens ingeniører (Birkholm 2015: 134). Det skyldes at mennesket hastigt er ved at redefinere grænserne mellem krop og omverden. Optimering af selve de biologiske grundsten, der i en meget virkelig forstand, udgør menneskets beskaffenhed ræsonnerer vel i samtidens kollektive, optimerings-centrerede øre hvorfor der i dag, uden fortilfælde, åbnes op for en målrettet, forskningsbaseret og systematisk intervention i netop menneskets mentale og fysiske tilstand.

Den medicinske intervention i menneskets følelsemæssige tilstand udgøres af farmakologiske medikamenter. Anvendelsen af biomedicin sigter efter at "udbedre" de uønskelige tilstande et stigende antal mennesker lever med. Selvom vi endnu ikke kan sige med sikkerhed at den

biologiske komponent i disse tilstande er væsentlig for det udtryk de får endsige om denne komponent overhovedet eksistere, som det var tilfældet med ADHD, anses depression og ADHD for at være tilstrækkeligt hæmmende for den enkeltes livssituation. Den stærke forbindelse mellem muligheden for at påvirke bestemte kemiske parametre i hjernen og følelsesmæssigoptimering er i først omgang indlysende alene ved at kigge på stigningen af antallet af medicinerede mennesker og doser. Den ”gavnlige” effekt er disse medikamenter – nedtoning eller fremhævelse af bestemte nyttige eller unyttige adfærdstræk – forpligter individet at lade sig medicinere. Registreringen af symptomer som ”abnormalt lave” serotonin tal i hjernen, ”overdrevet” koncentrationsbesvær eller ”uhensigtsmæssig” tristhed udgør optimeringsvenlige kategorier, der legitimeres i det diagnostiske system og dermed udtrykker den samfundets forventning om, at hvis man kan få det bedre bør man gøre det.

Denne dynamik antydes også af Barry Schwartz der bedyrer at samfundet har adopteret en maksimerende tilgang til tilværelsen. Disse ’maksimatiske tendenser’ indkapsler personer, der ved hjælp af minutiøs vurdering og krydsreferering af muligheder, søger at optimere eller maksimere udbyttet af de beslutninger der skal træffes (Schwartz 2004: 83-84). Denne alt-eller-intet mentalitet, der ifølge Schwartz kan tilskrives at forbrugssamfundet har bundet sløjfe mellem graden af frihed og valgfrihed, udgør det perfekte match mellem det vi ønsker (optimal biologi) og de forventninger vi har til hinanden og det øvrige samfund. Det leder mig til at tro, at vi som samfund anser valg og optimeringsfrihed som frihed i sig selv. I dette perspektiv kan måske ligefrem snakke om at selvoptimering er en rettighed. I dagens nutidens samfund forventer vi at få stillet en række optimeringsværktøjer til rådighed, og vi forventes at tage imod det med kyshånd. Men har King ret når vi optimerer for optimeringens skyld? Fjernelse og

afbødning af lidelse indtager en permanent placering i nutiden samfund, men hvad er det vi forsøger at optimere os væk fra, og, hvor hen til?

Afslutning

Løftet optimeringsbølgen tilbyder handler i sin essens om, at den modsvarer samtidens forandrede livsbetingelser: hvis vi optimerer alle tænkelige aspekter af vores liv, kan vi leve længst muligt og med størst mulig intensitet. Der er indtil nu søgt en forklaring på *hvordan* den transhumanistiske menneskeopfattelse trives i en række lidelseskontekst, men ikke *hvorfor* det netop er denne menneskeopfattelses lidelsesforståelse der har fået lov at slå igennem. I næste del, som er den 5. og sidste del af fremskrivning af de sociale betingelser den transhumanistiske menneskeopfattelse vil jeg fokusere på døden og hvordan vores opfattelse af lidelse reflektere en række betragtning omkring dødens kulturelle rolle. Der findes en masse ”ukrudt” i.e. uønskede menneskelige attributter, der indenfor optimeringslogikkens forskrifter, søges at udglatte, hive op, udjævne, korrigere, udfase, nedtone, eller, på den anden side, aktualiserer, fremhæve, forstærke, tune, incitere eller stimulere. Foregribelse og afbødning af lidelse handler vel også om at foregribe døden?

Del 5. Døden som den ultimative lidelse

I de foregående afsnit argumenterede jeg for, at måden vi forholder os til lidelse på i samtiden kan tilskrives den transhumanistiske menneskeopfattelse, og dermed hviler på 1) en tiltagende forestilling om teknologiens forrang i optimerings- og løsningsproblemer vedrørende den menneskelige tilstand, 2) den voksende tendens til at begribe almene menneskelige forhold som problematiske blot fordi teknologien kan præstere en teknisk løsning, og 3) den udprægede optimeringskultur, der fremrykker gængse optimeringsprincipper til at gælde optimering af menneskets biologiske beskaffenhed. Til sammen udgør disse betingelser, efter min bedste dømmekraft, de underliggende generative mekanismer, der kan forklare *hvordan* udviklingen hen mod et mere lidelsesfrit liv kan finde sted. Efter at have gennemgået forskningsprocessens fase 2, teoretiske konceptualisering af de generative mekanismer, kan min *forklaring* blive gjort til genstand for udforskning i.e. et nyt erkendelsesproblem. Derfor bliver det nu muligt for mig at spørge: *hvorfor* svinger pendulet i retningen af det lidelsesfrie liv?

Lidelse som et symbol på Død

Ligesom Rosa identificerede den sociale og kulturelle motor som katalysatorer for starten af accelerationskredsløbet hvilke forhold har 'accelereret' teknologiens dobbeltrolle? For at svare på det spørgsmål må man forstå den kulturelle betydning af lidelse. Hvad er lidelse et tegn på? Hvis vi kan svare på det, kan vi også pin pointe motoren bag udviklingen hen mod det lidelsesfrie samfund. Vores ven fra tidligere, longevisten David Sinclair, skriver i sin bog *Lifespan* "I have come to see aging as a disease – the most common disease – one that should be aggressively

treated” hvor, efter at have opremset en række aldersrelaterede sygdomstegn, følger op med ”adress these hallmarks (tegn), and you can slow down aging. Slow down aging, and you forestall disease. Forestall disease, and you can push back death.” (Sinclair 2019: 8-22). Når vi følger denne logik til den dørs, bliver det klart, at lidelse i dagens samfund er en central komponent for døden. Som Michael Greger, under den ligeså beskedne titel ”How Not To Die” skriver ”we’re living longer, but we’re living sicker” (Greger 2015: 3). Det som understreges af Greger er, at selvom vi øger den forventede levealder hjemsøges vi stadig af sygdom, skavanker og lidelse. Fordi vi i dag ”lever længere og sygere” kan foregribelsen af lidelse ses som et udtryk for en egentlig foregribelse af døden. Og det er der en rigtig god grund til. Jeg vil i det følgende forsøge at udrede, om udviklingen til det lidelsesfrie samfund har rødder i dagligdagens kamp mod døden. Til dette arbejde, har jeg endnu en gang valgt at vende mig mod Zygmunt Bauman, og særligt imod tankerne i hans værk *Mortality, and Immortality and Other Life Strategies* (1992). Eftersom jeg allerede trækker på Bauman teoretiske arbejder i afhandlingens foregående afsnit skal dette ses som en udvidelse af ordenindstiftelsen men også af lidelsesbegrebet.

Aldrig leve, leve for evigt

I anskuelsen af menneskets bevidsthed om døden, plæderer Bauman for, at vores forestilling om døden er kulturens fundamentale betingelse (Bauman 1992: 4). I dette perspektiv er kulturelle aktiviteter modsvaret til dødens truende ”ikke-eksistens” ved at give mennesker en følelse af livet varighed og beståen. Kulturen kan altså forstås som en mekanisme der skænker mening til menneskets eksistens og udskyder bevidstheden om ens egen dødelighed (Ibid.). Ifølge Bauman har kulturelle aktiviteter to overordnet formål. Det først er at forlænge livet ved at udskyde

dødsøjeblikket, det andet er at sikre udødelighed. Ved at *dekonstruerer* dødelighed til mindre, overkommelige kampe mod døden i form af sygdom og andre trusler mod livet (Ibid.: 10). Derved ophøjes døden til vores primære motivation i vores daglige liv. Døden transformeres således fra at være en ubegribelig negering af væren, ude i den fjerne horisont, til at blive brudt om i mindre, daglige gøremål eller kampe – eksempelvis generelle helbredsproblemer – som nemmere kan besejres ved eksempelvis at motionere mere, spise mere sundt – altså sammen målrettet en veldefinerede sygdom risikovurdering (Ibid.). For at tilstræbe sig udødelighed søger det postmoderne menneske at kollapse forholdet mellem det forgængelige (dødeligheden) og det uforgængelige (udødeligheden). Ved at *dekonstruerer* udødeligheden bliver livet en potentielt uendelig lang kæde af korte oplevelse hvor kvalitet søges for en hver pris. (Ibid.) Udødelighedens ellers uopnåelige velsignelse reduceres til øjeblikkelige behovstilfredsstillelse. Udødelighedens dekonstruktion implicerer ligeledes oplevelsen af det levede liv som et væld af fragmenter af usammenhængende øjeblikke. Dette medfører ophævelsen af identitet og tidens rødder i virkeligheden (Ibid.: 188). Alt bliver 'som om', et drama, en iscenesættelse, der ingen begyndelse og slutning har. Intet synes at være for livet, hverken egenskaber, ejendom eller partnere.

Vi har i dag en ekspansiv teknologi der gør en masse forhold til nye problemer der kan løses der tilmed har en tekniske/algorithmisk løsning (da den jo er formuleret af en ny teknologisk kapacitet). Lidelser er en tilstand, som betyder at være sat tilbage eller hæmmet, og i værste fald, vil tage livet fra os. De mange nye lidelser giver os mange nye måder at udsætte døden på. Hvorfor bliver døden et problem? Fordi den er genindført som en tekniske kategori. Det at døden formuleres i tekniske termer (genterapi, blodtal, fjernelse af lidelse o.l.) driver i dag

kulturen frem mod *fåktisk* udødelig i stedet for den dekonstruerede version. Rosas kulturelle motor kan forstås som den sekulære motor, der afstedkommer at mennesket opfatter dets tid på jorden som mere dyrebare (i modsætningen til et løfte om evigt liv i himmerriget) (Rosa 2015: 36). Motoren for lidelse i dag, er, lige som Rosas kulturelle motor, drevet af en form for sekulær drejning. Hvor Rosas forståelse handler om at maksimere udbyttet per enhed (sammenrækning af nuet, acceleration af livstempoet) handler motoren det lidelsesfrie samfund om at forøge antallet af enheder. For hver lidelse vi kan eliminere desto længere kan vi udsætte døden og føje til antallet af tidsenheder.

Afslutning

Døden har således en dobbeltrolle i det transhumanistiske verdenssyn. Døden pisker os til at skabe kultur som en meningskabende aktivitet, men samtidig bestræber vi os på skille os af med døden, og dermed drivkraften bag kulturen. Ved at fremsætte mine fund (generative mekanismer) som et nyt erkendelsesproblem har jeg i denne del haft mulighed for at undersøge hvorfor vi søger mod det lidelsesfrie liv. Hvis et liv med døden er absurd, hvad er et liv uden så? Og således fortsætter forskningens erkendelsesproces.

Sammenfatning

Det foreliggende afsnit har karakter af en sammenfatning af fremskrivning de samtidige generative mekanismer der understøtter den transhumanistiske menneskeopfattelse. Det indebærer, at jeg vil fremhæve analysens vigtigste fund og dermed gøre den samlede besvarelse af afhandlingen hovedspørgsmål så tydelig som muligt.

I indledningen spurgt jeg, hvad der muliggør afbødning og fjernelse af lidelse centrale placering i nutidens samfund? Efter at jeg har foretaget min analyse, kan der tilsyneladende drages følgende konklusion. Måden vi omgås lidelse kan karakteriseres som resultatet af indtoget af den transhumanistiske menneskeopfattelse i samfundet. Den udlægninger bygger jeg på min analyse af de generative mekanismer, der muliggør denne særlige lidelsesopfattelse at blomstre i nutidens samfund. Hvilke mekanismer er der så tale om? Efter at have diskuteret hvordan lidelse konkret fremtræder i kontekst af psykiatriske diagnoser, navnlig depression og ADHD, og fosterdiagnostik rettede jeg mit fokus mod forholdet mellem lidelse og teknologisk udvikling. Årsagen hertil er den simple, at det den teknologiske ekspansion spiller en afgørende rolle i den transhumanistiske menneskeopfattelse og ligeledes inden for fjernelse og afbødning af lidelse inden for mit undersøgelsesfelt.

For at afgøre om mit perspektivet er forklaringsgivende synes det gavnligt at sammenholde min besvarelse af spørgsmål med følgende kontrafaktiske spørgsmål: kan man forestille sig, at fjernelse og foregribelse af lidelse ville indtage en så central placering i samfundet, hvis den ikke var knyttet an til det teknologiske løsningsparadigme? Uden at gøre krav på sandheden vil jeg hævde, at på baggrund af ovenstående analyse, synes relationen indlysende. Ville fjernelse og

forgribelse af lidelse fremstå så centrale, og dermed praktiseres i sin nuværende form, hvis nutidens teknologisk optimeringspraksis var markant anderledes? På den måde hæfter afhandlingens forklaringskraft sig til de præmisser, som det fremanalyserede selvrealiseringsperspektiv hviler på.

Lad mig sammenfatte hvilke præmisser jeg taler om. I min analyse af de sociale betingelser for fjernelse af lidelse pegede jeg på det teknologisk narrativ, som præger det moderne samfund (Beck 1992). Den tiltagende forbindelse mellem den teknologiske udvikling og samfundet fremskridt bevirker at teknologi anses som en iboende positiv kraft. Mere specifikt pegede på teknologiens forrang som løsningen på flere af tilværelsen aspekter. Rollen som problemkuser konstituerer i den grad samfundets omgang med lidelse hvor den tages i anvendelse til netop af fjerne og afbøde den.

Dernæst gjorde jeg opmærksom på, at i takt med at der udvikles nye teknologier vokser antallet af problematiske sociale forhold og tilstande (Morozov 2014). Tilstande som før var trivielle og vilkårlige omkalfatres som lidelsestilstande der inden for det teknologiske narrative formuleres som tekniske løsningskategorier. Der er imidlertid ikke tale om hvilken som helst form lidelse der problematiseres. Til at analysere hvordan forhold eller tilstande kvalificerer sig problematiske og 'løsningsværdige' inddrog jeg teorier omkring diagnosernes kulturelle konnotationer (Petersen 2007; Brinkmann 2014; Brinkmann 2015). Her godtgjorde jeg, hvorledes lidelsestilstande er blevet defineret i forhold til en række sociale idealer om almindelig adfærd kontra patologisk adfærd. Der bliver lidelse til et spørgsmål om, hvordan den patologiske adfærd kan bringes tilbage til normalen og dermed bringe lidelsen til ophør. Sammenfattende viser analysen, hvordan teknologien er blevet forfremmet til problemkuser, men også

problemskaber. Et centrale forhold, som analysen påpegede, var, at teknologiens dobbeltrolle bidrager til at eksplicitere nutidens normative optimeringsbetingelser. De nye tekniske lidelseskategorier parteres til at blive mindre, optimérbare parametre. Individet fordres til at efterleve de normative krav om selvforbedring og samtidig forventer individet at samfundet imødekommer disse behov. Disse lidelseskategorier er kontingente og dermed ikke defineret af en klar og tydelig form. Hvor meget er for meget? Slutteligt udlagde jeg det perspektiv, at fjernelse og afbødning af lidelse i virkeligheden er tegn på momentære sejre over døden. Det nye væld af lidelser og måder at imødekomme dem på reflekterer Baumans begreb om dekonstruktion af udødelighed. Vores bestræbelser på at 'skærme os selv' fra dødens absurditet har ført os til, at vi befinder os i en tid hvor vores hverdag er så fyldt med fjernelse, afbødning og foregribelse af lidelse at vi byder døden daglig trods.

Den tese, som jeg har forsvaret i afhandlingen, går ud på, at den måde samfundet omgås med lidelse kommer til udtryk i og med denne sociale dynamik. For at brug afhandlingens metodologiske termer er det denne forståelse teknologi og optimering, der har muliggjort måden vi forstår lidelse på i nutidens samfund. Men hvorfor er det netop denne forståelse af lidelse der er dominerende i samfundet? Eller spurgt på en anden måde: hvad fortæller denne lidelsesforståelse om nutidens samfund? Sammenfattende kan man sige, at måden vi begriber og definere lidelse på, lægger i forlængelse af den transhumanistiske menneskeopfattelse. Et springende punkt i kampen mellem forskellige menneskeopfattelser er i hvilken grad, hvis overhovedet, menneskets natur er til forhandling. I det transhumanistiske verdensbillede rummer menneskets natur en høj grad af plasticitet Dette betyder, at mennesket, snarer end at være defineret af ting som 'naturlige karakteristika', kan omformes eller transformeres til at blive

et post-humant menneske, eller et ”efter-menneske”-menneske (Fukuyama 2003: 21). Disse lidelsesformer optræder i en tidsalder, hvor udviklingen inden for felter som genetik og medicin går hurtigere end nogensinde før. Der slås således an på at menneske bør fungere optimalt, men også bør overskride rammerne for hvordan vi forstår ”det optimale”. Derfor er det også relevante at grave et spadestik dybere i hvordan man kan forstå de fremanalyserede sociale betingelser som et udtryk for det transhumanistisk design. I det følgende vil jeg fokusere på designerne bag det lidelsesløse samfund samt fokusere på, hvilket affald designet udskiller.

Hvem er designerne?

Vi er efterladt med et skyldsspørgsmål: hvem er designerne? I en abstrakt forstand er det svært at svare på dette på dette spørgsmål da menneskeopfattelser manifesterer sig på mange niveauer af samfundet. Derpå man tilspørger konkret, hvem disse såkaldte designer af den transhumanistiske menneskeopfattelse er, er svaret ret lige til: ingeniørerne og producenterne af innovative teknologiske løsninger på vitterligt et hvert aspekt af den menneskelige tilværelse. Med ingeniører menes der kvinder og mænd, der inden for deres respektive videnskaber, skubber grænserne for hvad der kan og bør afhjælpes ved hjælp af teknologi. Igennem udviklingen af ny teknologi, i form af kybernetisk optimering af det kropslige legeme, udviklingen af medikamenter der kan bringe os i den, til situationen, mest nyttige tilstand eller interventioner på fosterstadiet med henblik på at foregribe fremtidens død og lidelse, agere disse »banebrydende forskere« indenfor rammerne af optimeringskulturen forskrifter. I den forbindelse bliver der også bimlet og bamlet på jungletrommerne. Den hype der i disse dage foregår af teknologiske gennembrud samt forherligelsen af techno-futurister, som Elon Must og

lignende bannerfører for denne udviklingsretning, går rent ind hos politikere og erhvervslivet såvel som almindelige mennesker. Disse er »teknologiske solutionister«, en flok, der opererer med en urokkelig tro på den progressive materialisme, og plæderer for intervention mod, hvad de anser som ”menneskets fejlbarlige natur”, ved hjælp af avanceret teknologi. Designet bliver produceret af en række techno-moralister der kæmper om fastholdelsen og legitimeringen af et bestemt teknologi-narrativ. Dette narrativ lever i dag i bedste velgående – mængden af teknologi der i dag bliver presset igennem produktion er mildest talt ubegribelig og små elektroniske enheder er at finde flere og flere steder i tilværelsen.

Det er imidlertid ikke nok at anskue materialisterne og innovatørernes designbedrifter udelukkende i relation til deres samfundsmæssige position eller tekniske niveau, men også i forhold til den sociokulturelle og historiske kontekst, som designet foretages i. Ønsket om bioteknologisk optimering kan ikke forstås uafhængigt af den tid, som den optræder i, hvorfor det ligeledes må forstås som et samtidskontekstuel spørgsmål. Hermed bliver analysen af designernes egentlige indflydelse på udviklingen mere utydelig og kompliceret, men ikke desto mindre udgør det muligheden for at forklare, hvorfor netop dette design skaber samfundsmæssig klangbund i samtiden. Hvilket affald udskiller det?

Den transhumanistiske underklasse

Et design skal, med Bauman ord, gøre plads til det gode og udsondre det dårlige: udskille affald. Når vi taler om det som et design, udgør nutidens måder at opfatte og afbøde lidelse på derfor en distinktion mellem det brugbare og overflødige. Her skal vi have for øje, at det drejer sig om

mennesker. Nærmere bestemt den måde vi som samfund forholder os til, og søger løsninger på at undgå og forgribe lidelse. Hvem er det så, der som et biprodukt af dette nye ordensregime, ender sine dage på samtidens affaldsbunken? Hvilke mennesker dømmes ude når mere lidelse kategoriseres som noget unødigt, eller i hvert fald noget 'løseligt'?

Tager vi de designanalytiske briller på, eksemplificeres realisering af designets normative fordringer, det ordentlige og brugbare, af individets villighed til at fjerne og afbøde lidelse. Affaldet – det tegn på, at lidelse endnu ikke er formuleret i solutionismens løsningstermer – formuleres af fraværet af en plan for fjernelse eller foregribelse af lidelse. De mislykkede, der i min optik ikke kan eller ønsker at underlægge sin tilstand teknologisk løsningstandarder, udskilles i den forstand som skrald. Dermed tjener det psykiatriske diagnosesystem og fosterdiagnostikken et væsentligt funktion, hvor samfundet orienteres om, hvilke holdninger til lidelse der opfattes som nyttige, og hvilke der ender på affaldsdyngen. Ved hjælp af Bauman designoptik kan vi kigge bag om en række lidelsesafbødende praksisser i samfundet. Det betyder jeg har kunne udstikke en stringent analytisk kurs for mit forehavende: at klarlægge, hvordan måden vi opfatter lidelse på altid designes for at eliminere uorden i forhold en given normativ orden, og i særdeleshed, hvilket affald disse herskende opfattelser udskiller, når designet ses i relation til samtidens normative fordringer. Transhumanisme argumentere imod at acceptere død, sygdom og lidelse, begrænsninger og restriktioner hvilket kan føre til en degradering og devaluering af mennesket der lider af sygdomme eller handicap. Hvornår begynder vi så at betragte en IQ-tal på under 100 point som et handicap? Til trods for at det individuelle valg hører til kernen er det transhumanistiske værdisæt promoveres der samtidigt et ideal om "able-

ism”, eller, hvad man kan kalde, habilitet, som kan besværliggøre, og i værste fald stigmatisere, valget om at acceptere sin tilstand som værende lidende (Moos 2016: 166).

Det, at vi indretter samfundet anderledes eller at en ny form for menneskeopfattelse vinder indpas, er et udtryk for indstiftelsen af en ny orden, der har til hensigt at løse tidens problemer. Hvad er tidens problem? Det korte svar: lidelse. Eller måske dødens tilbagevenden som en teknisk løselig kategori? På grund af den teknologiske udvikling problematiseres selv de meste mondæne aspekter af tilværelsen. Derpå kunne man indvende hvem ville ønske lidelse frem for ikke-lidelse? Der er alligevel noget mere på spil når lidelse vokser ud af hver en krog af samfundet. Det kan ske det, at de mennesker som ikke kan leve op til idealet om det lidelsesfrie liv, kan opleve en form for stigmatisering eller social udgrænsning i deres tilværelse. Der kan være dem af os, hvor biologisk- og følelsesmæssigoptimering bliver et spørgsmål om ressourcer, og derfor ikke har adgang til disse nye teknologier og medikamenter. Findes der dem af os, som ikke interessere sig for eller er optaget af disse nye muligheder. I sidste ende er fællesnævneren dog den samme: formår man ikke at bringe sine lidelser til ophør halter gevaldigt efter idealet. Måske allerværst bliver de former for lidelse som kan løses, men ikke bliver det. Som en slags *uløste-løselige lidelser* manifesterer individet der bærer på dem vrangsidens af den normative orden om fjernelse af lidelse. Som Anders Petersen formulerer det, så er: ”Affald er til for at blive båret ud, ikke for at blive båret rundt” (Petersen 2015: 82). I den forstand er min analyse en kritik mod de normative rammer, som den transhumanistiske menneskeopfattelse opstiller for foregribelse og fjernelse af lidelse og således fremvisning af ’brugbar’ adfærd, og i samme bevægelse, producerer menneskelig affald.

Litteratur

Agar, Nicolas (2010): *Humanity's End: why we should reject radical enhancement.*

Antoft, R., Hviid Jacobsen, Michael & Knudsen B., Lisbeth (2010): "Den Poetiske Fantasi" I Rasmus Antoft, Michael H. Jacobsen & Lisbeth B. Knudsen (red.): *Den Poetiske Fantasi.* Aalborg Universitets Forlag.

Arnfred, Jon & Langager, Søren (2015): "Diagnoser i skolen – elevkarakteristikker og inklusionpoltikker" I Brinkmann, Svend & Petersen, Anders (red.): *Diagnoser – perspektiver, kritik og diskussion.* Klim.

Bauman, Zygmunt (1993): *Modernity and Ambivalence.* Polity Press.

Bauman, Zygmunt (2004): *Forspildte Liv.* København. Hans Reitzels Forlag.

Bauman, Zygmunt (2005): *Work, consumerism and the New Poor.* 2nd Edt. Open University Press.

Beck, Ulrich (1997): *Risikosamfundet.* København. Hans Reitzels Forlag.

Birkholm, Klavs (2015): *Efter Mennesket - på vej mod homo artefakt.* Frederiksberg. Samfundslitteratur

Bostrom, Nick (2013): "Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up" I More, M & Vita-More, N (red.): *The Transhumanist Reader - classical and contemporary essays on the science, technology and philosophy of the human future.* John Wiley & Sons Inc.

Brinkmann, Svend (2014): "Languages of Suffering". *Theory & Psychology.* 24(5), 630-648.

Brinkmann, Svend (2015): "Diagnoser som Epistemiske Objekter: Mellem Essentialisme og Socialkonstruktionisme" I Brinkmann, Svend & Petersen, Anders (red.): *Diagnoser – perspektiver, kritik og diskussion.* Klim.

Brumvik, Micha (2016): "Transhumanism Is Humanism, and Humanism Is Transhumanism" I Benjamin J. Hurlbut & Hava Tirosh-Samuelson (red.): *Perfecting Human*

Future: Transhuman Vision and Technological Imaginations. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.

Buch-Hansen, Hubert & Nielsen, Peter (2005): *Kritisk Realism.* Roskilde Universitetsforlag.

Conrad, Peter (2007): *The Medicalization of Society.* Baltimore. The John Hopkins University Press.

Danermark, Berth, Ekström, Mats, Jakobsen, Liselotte & Karlsson, Jan Ch. (2002): *Explaining Society – critical realism in the social sciences.* London. Routledge.

Det Etiske Råd (2009): ”Fremtidens Fosterdiagnostik”. Fundet på:
<https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/abort-og-fosterdiagnostik/publikationer/fremtidens-fosterdiagnostik-2009> - d.16 juli 2020

Det Etiske Råd (2019): ”Redegørelse om Sundhedswearables og big data”. Fundet på:
<https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/sundhedsdata/publikationer/sundhedswearables-og-big-data-og-etik-og-sundhedsdata-2019> - d. 16 juli 2020

Ellison, Kirsten L., (2020): “Upgraded to Obsolescence: Age Intervention in the Era of Biohacking” I *Engaging Science, Technology, and Society*, 6, 39-44.

Ernst 2016 The Myth of Mental illness

Ehrenberg, Alain (2010): *Det udmattede selv: depression og samfund.* København. Informations Forlag.

Fukuyama, Francis (2002): *Our Posthuman Future – Consequences of the Biotechnology Revolution.* New York City: Farrar, Straus and Giroux.

Fukuyama, Francis (2004): “Transhumanism – the world’s most dangerous idea”

Graham, Elaine (2016): “Manifestations of the Posthuman in the Postsecular Imagination” I Benjamin J. Hurlbut & Hava Tirosh-Samuelson (red.): *Perfecting Human Futures: Transhuman Visions and Technological Imaginations.* Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.

- Habermas, Jürgen (2003):** *The Future of Human Nature*. Polity Press.
- Hammond, Michael (2006):** “Evolutionary Theory and Emotion” I Stets, Jan. E. & Turner, Jonathan H. (red): *Handbook of the Sociology of Emotions*. Springer.
- Harari (2016):** *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*.
- Højgaard, B. & Kjellberg, J (2017):** *Fem Megatrends Der Udfordrer Fremtidens Sundhedsvæsen*. Kora.
- Hortwitz, A.V. (2002):** *Creating Mental Illness*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hurlbut, J. Benjamin & Tirosh-Samuelson, Hava (2015):** “Introduction: Technology, Utopianism and Eschatology” I Benjamin J. Hurlbut & Hava Tirosh-Samuelson (red.): *Perfecting Human Futures: Transhuman Visions and Technological Imaginations*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Kessler, R.C., Demler, O. (2005):** Prevalence and treatment of mental disorders, 1990 to 2003. *The New England Journal of Medicine*, 352(24): 2515-2523.
- Kessler, R.C., McGonagle, K.A. et al. (1994):** Lifetime and 12-Month prevalence of DSM-iii-R psychiatric disorders in The United States – Results from the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, 51(1): 8-19.
- King, V., Gerisch, B. & Rosa, H. (2019):** “Introduction: ‘Lost in perfection’ – Ideals and Performances” I Vera King, Benigna Gerisch & Hartmut Rosa (red.): *Lost in Perfection*. Routledge.
- Koch, Lene (2010):** *Racehygiejne i Danmark 1920-56*. København. Gyldendals Forlag.
- Moos, T. (2016):** “Reduced Heritage” I Benjamin J. Hurlbut & Hava Tirosh-Samuelson (red.): *Perfecting Human Futures: Transhuman Visions and Technological Imaginations*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- More, M. (2013):** “The Philosophy of Transhumanism” I More, M & Vita-More, N (red.): *The Transhumanist Reader – classical and contemporary essays on the science, technology and philosophy of the human future*. John Wiley & Sons Inc.

- Moyland, Tom (2000):** *Scraps of the Untainted Sky*. Westview Press.
- Pearce, David (2017):** *Can Biotechnology Abolish Suffering?* The Neuroethic Foundation.
- Pedersen, David B. (2018):** "Homo Deus – Det Guddommelige Menneske" I David B. Pedersen, Finn Collin & Frederik Stjernfelt (red.): *Kampen om Mennesket*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Pedersen, David B., Collin, Finn & Stjernfeldt, Frederik (2018):** "Indledning: Menneskebilleder i samfund og videnskab" I David B. Pedersen, Finn Collin & Frederik Stjernfelt (red.): *Kampen om Mennesket*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, Anders (2015):** "Diagnoser som Designet Orden: Depression i Præstationssamfundet" I Brinkmann, Svend & Petersen, Anders (red.): *Diagnose – perspektiver, kritik og diskussion*. Klim.
- Nielsen, Mikka (2015):** "ADHD: Når følelser og reaktioner bliver symptomer på en diagnose" I Brinkmann, Svend & Petersen, Anders (red.): *Diagnose – perspektiver, kritik og diskussion*. Klim.
- Rosa, Hartmut (2014):** *Fremmedgørelse og Acceleration*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Rose, Nicolas (2015):** "Hvad er diagnoser til for?" I Brinkmann, Svend & Petersen, Anders (red.): *Diagnose – perspektiver, kritik og diskussion*. Klim.
- Sargent, T. Lyman (1994):** "The Three Faces of Utopianism Revisited". *Utopian Studies*, No. 1: 1-37
- Scheff, Thomas J. (1990):** *Microsociology – Discourse, Emotions and Social Structure*. The University of Chicago Press.
- Sinclair, David D. (2019):** *Lifespan – why we age and why we don't have to*. Atria Books.
- Singh, I (2003):** "Boys Will Be Boys: Fathers' Perspectives on ADHD Symptoms, Diagnosis, and Drug Treatment", *Harvard Review* Vol. 11, 6.
- Sørensen, Anders D. (2002):** "Den biologiske psykiatris renaissance og det antidepressive menneske". *Slagmarken* nr. 35, s. 159-183.

Sorgner, Stefan L. (2015): "Three Transhumanist Types of (Post)Humanist Perfection" I Benjamin J. Hurlbut & Hava Tirosh-Samuels (red.): *Perfecting Human Futures: Transhuman Visions and Technological Imaginations*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.

Sundhedsstyrelsen (2017): "Retningslinjer for Fosterdiagnostik". Fundet på: <https://www.sst.dk/da/sundhed-og-livsstil/graviditet-og-foedsel/~media/DF9E4D6167154966800B7ACC8B7F2B59.ashx> – d. 16 juli

Wad, Peter (2000): "Kritisk Realism" I *Grus*, Vol. 60, s.53-69.

Wajchman (2019): "Fitter, happier, more productive: optimizing time with technology" I Vera King, Benigna Gerisch & Hartmut Rosa (red.): *Lost in Perfection*. Routledge.

Wilkinson, I. & Kleinman, A. (2016): *A Passion for Society – how we think about human suffering*. University of California Press.

Zuboff, Shoshanna (2018): *Living in the Age of Surveillance Capitalism*. New York. Public Affairs